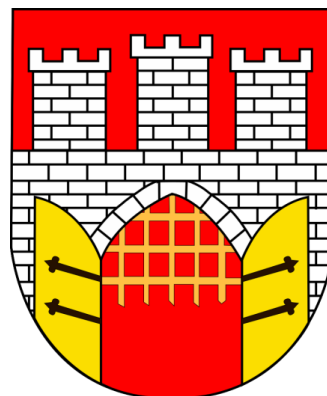

**DIAGNOZA SYTUACJI
SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ
I PRZESTRZENNEJ GMINY
KAZANÓW**

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAZANÓW NA LATA 2023-2030

Dokument opracowany przez:

Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe „BaSz”

mgr inż. Bartosz Szymusik
26-200 Końskie ul. Polna 72
www.basz.pl
tel./fax: 41 372 49 75 e-mail: basz@post.pl

przy współpracy:

Urzędu Gminy Kazanów

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	4
1. ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE I ŚRODOWISKO	5
1.1. Położenie i dostępność komunikacyjna	5
1.2. Zagospodarowanie przestrzenne	10
1.3. Środowisko przyrodnicze	12
1.4. Rys historyczny	13
1.5. Mieszkalnictwo	17
1.6. Stan infrastruktury technicznej	18
2. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE	21
2.1. Potencjał demograficzny	21
2.2. Pomoc społeczna i ochrona zdrowia	25
2.3. Bezpieczeństwo publiczne	28
2.4. Edukacja	29
2.5. Kultura, sport i rekreacja	33
2.6. Dziedzictwo kulturowe	36
2.7. Organizacje pozarządowe	38
3. CHARAKTERYSTYKA SFERY GOSPODARCZEJ	40
3.1. Aktywność gospodarcza	40
3.2. Rolnictwo	42
3.3. Rynek pracy	43
4. BUDŻET I POLITYKA INWESTYCYJNA GMINY	45
SPIS TABEL, WYKRESÓW I RYSUNKÓW	50

WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Gminy Kazanów na lata 2023-2030 jest dokumentem niezbędnym do harmonijnego, wielostronnego rozwoju gminy, która wyznacza kluczowe kierunki przedsięwzięć samorządu lokalnego i wskazuje sposoby ich osiągnięcia. Przy pozyskiwaniu środków zewnętrznych na realizację większości zadań inwestycyjnych konieczne jest wykazanie zgodności planowanej inwestycji z założeniami dokumentów strategicznych lokalnych i regionalnych, w tym również strategii rozwoju gminy.

Niniejszy dokument *Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Kazanów* stanowi opracowanie na temat sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Kazanów pod kątem obecnego, jak i przyszłego rozwoju lokalnego. Jest to analiza wyjściowa, która stworzy bazę i ma służyć przygotowaniu dokumentu *Strategii Rozwoju Gminy Kazanów na lata 2023-2030*.

Celem niniejszej diagnozy jest określenie stanu rozwoju i struktury gminy oraz wskazanie istniejących tendencji przemian, które będą miały wpływ na kształtowanie strategicznych kierunków dalszego rozwoju lokalnego gminy.

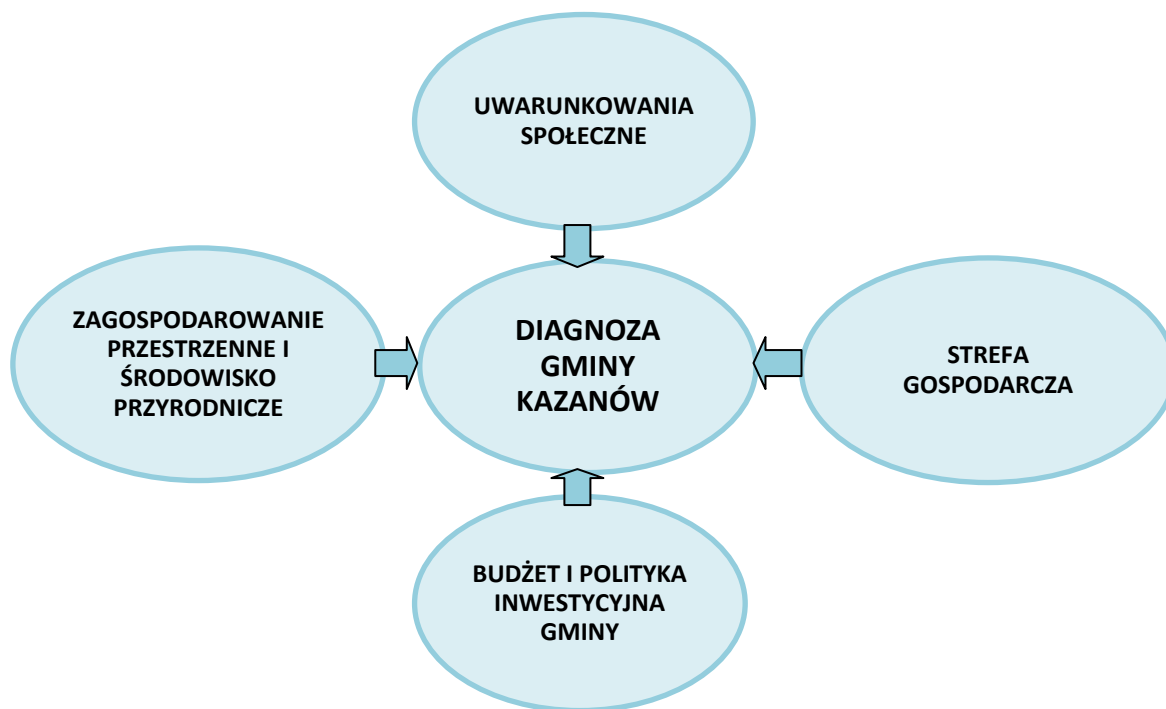
Diagnoza podzielona została na rozdziały prezentujące poszczególne sfery funkcjonowania gminy Kazanów tj. zagospodarowania przestrzennego i środowiska, społeczną, gospodarczą oraz finansową. Sfera przestrzenna obejmuje zagadnienia związane z warunkami zamieszkiwania w gminie – m.in. mobilność, środowisko, infrastruktura, mieszkalnictwo. Sfera społeczna uwzględniająca dziedzictwo kulturowe przedstawia informacje związane z mieszkańcami, analizując strukturę demograficzną, jakość i dostępność usług publicznych dla mieszkańców, takich jak m.in. oświata i wychowanie, pomoc społeczna, ochrona zdrowia. W sferze gospodarczej poruszono kwestie lokalnej gospodarki, w tym także rolnictwa oraz rynku pracy. W sferze finansowej omówiono budżet gminy oraz plany inwestycyjne. Podsumowaniem całości danych ukazanych w przedmiotowym dokumencie jest bilans strategiczny i zdefiniowane wyzwania rozwojowe.

Do przygotowania niniejszej diagnozy wykorzystano dane statystyczne pochodzące z otwartych baz danych, głównie z Banku Danych Lokalnych GUS, a także dane zebrane i przekazane przez Urząd Gminy w Kazanowie. Opierano się również na powszechnie dostępnych raportach, opracowaniach tematycznych oraz informacjach zamieszczanych na oficjalnych stronach internetowych instytucji i JST.

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Kazanów zawiera charakterystykę stanu obecnego gminy, pozwoli na poznanie mocnych i słabych stron gminy oraz szans i zagrożeń w najbliższym otoczeniu, co przełoży się na możliwość wyznaczenia kierunków rozwoju oraz celów, jakie należy osiągnąć, by skutecznie wzmacniać rozwój gminy.

Niniejszy dokument został poddany konsultacjom społecznym wśród mieszkańców.

Rysunek 1. Obszar diagnozy gminy (opracowanie własne)

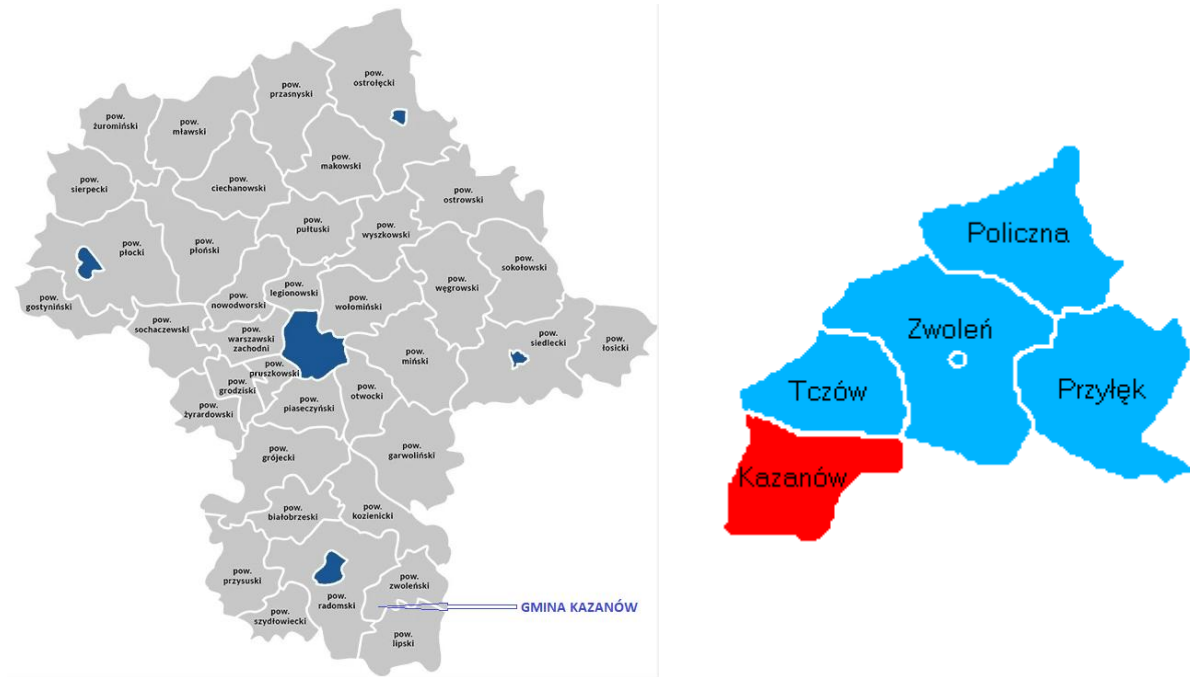

1. ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE I ŚRODOWISKO

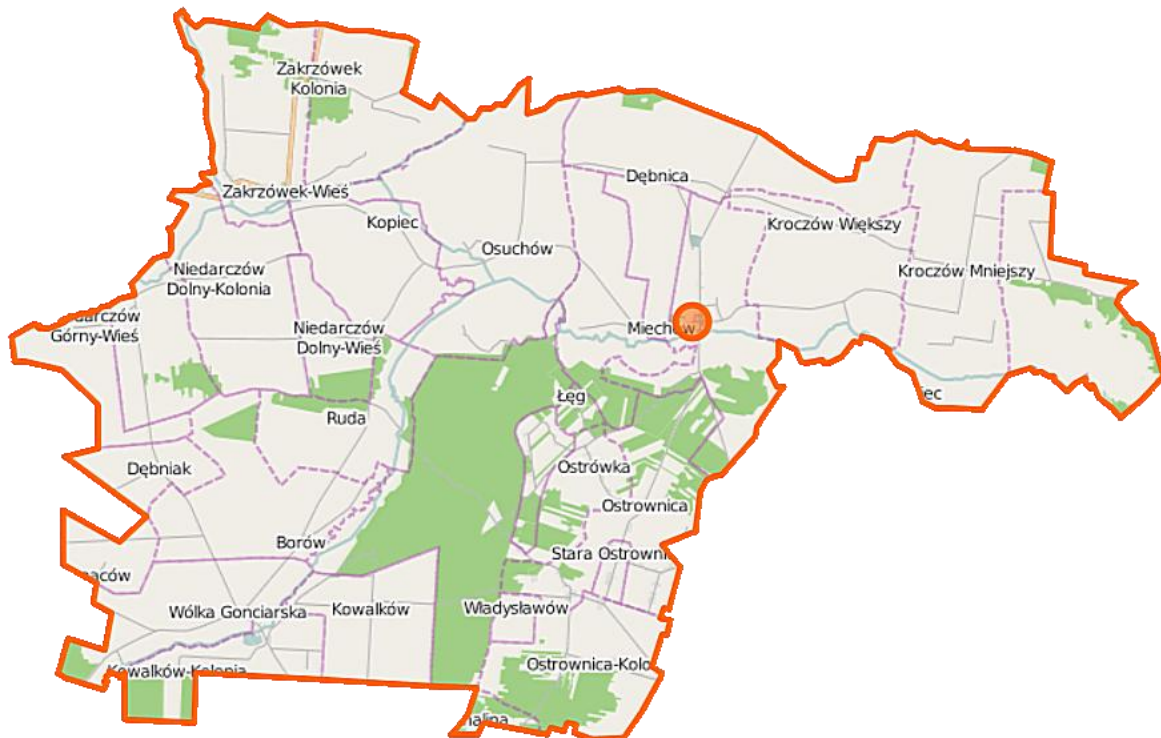
1.1. Położenie i dostępność komunikacyjna

Gmina Kazanów to gmina wiejska położona w południowej części województwa mazowieckiego, w powiecie zwoleńskim. Oddalona jest ok. 20km od Radomia oraz ok. 130km od Warszawy. Sąsiaduje od północy z gminą Tczów oraz miastem i gminą Zwoleń, od wschodu z gminą Ciepiałów, od południa z miastem i gminą Iłża, od zachodu z miastem i gminą Skaryszew. Gmina z obszarem 94,9km², stanowi 16,6% powierzchni powiatu i podzielona jest na 24 sołectwa: Borów, Dębniak, Dębica, Kazanów, Kopiec, Kowalków, Kowalków-Kolonia, Kroczów Mniejszy, Kroczów Większy, Miechów-Kolonia, Miechów, Niedarczów Dolny-Kolonia, Niedarczów Dolny-Wieś, Niedarczów Górny-Kolonia, Niedarczów Górny-Wieś, Ostrownica-Kolonia, Ostrownica, Ostrówka, Osuchów, Ranachów-Wieś, Ruda, Wólka Gonciarska, Zakrzówek-Kolonia, Zakrzówek-Wieś.

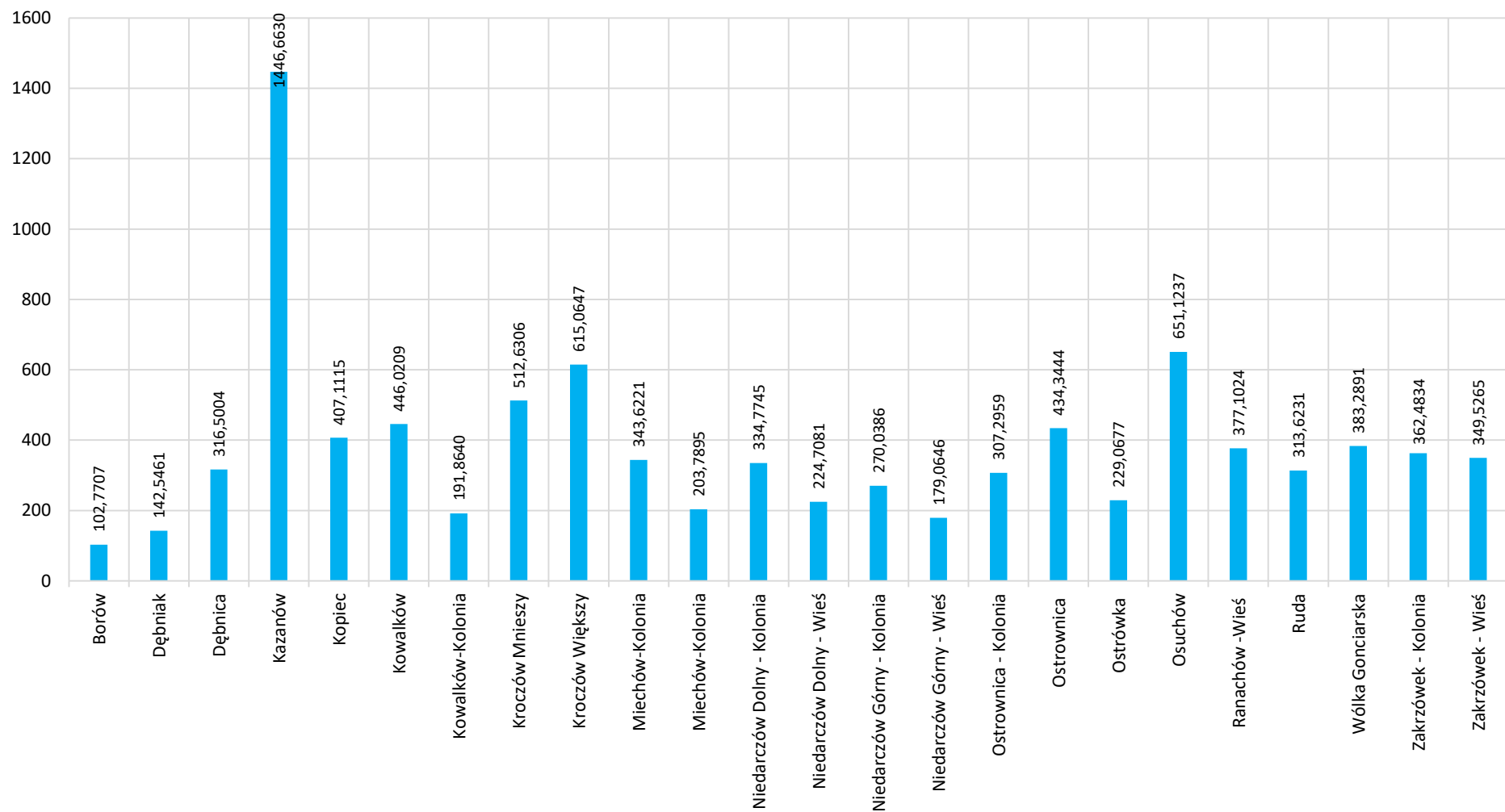
Rysunek 2. Gmina Kazanów na tle województwa i powiatu

Rysunek 3. Mapa gminy Kazanów (pl.m.wikipedia.org/wiki/)

Wykres 1. Powierzchnia sołectw gminy Kazanów (Urząd Gminy Kazanów)

Rozmieszczenie sieci osadniczej jest stosunkowo równomierne. Siedziba gminy położona jest centralnie w stosunku do całego jej obszaru. Największe pod względem powierzchni sołectwa w gminie to: Kazanów, Osuchów i Kroców Większy, natomiast najmniejsze sołectwa to: Borów, Dębniak i Niedarczów Górny - Wieś.

Przez teren gminy przebiega 4,5 km odcinek drogi wojewódzkiej nr 733 relacji Zakrzew – Wolanów –Kowala –Skaryszew -Karszówka. Uzupełnieniem sieci są drogi powiatowe oraz gminne. Przez teren gminy przebiega 9 odcinków dróg powiatowych o łącznej długości 58,56 km oraz 33 odcinki dróg gminnych o łącznej długości 83,18 km, w tym o nawierzchni mineralno-bitumicznej 52 km. Drogi gminne pełnią rolę ciągów komunikacyjnych, decydujących zarówno o zintegrowaniu układu terytorialnego gminy i jego funkcjonowaniu, jak i otwartości na zewnątrz. Sieć dróg publicznych uzupełniają pozostałe drogi wewnętrzne poszczególnych miejscowości.

Tabela 1. Wykaz dróg powiatowych i gminnych (Urząd Gminy Kazanów)

Nr drogi	Nazwa drogi	Długość drogi w granicach gminy [km]
Drogi powiatowe – ogółem 58,56 km		
4502W	Kazanów – Kopiec	7,118
3536W	Odechów- Sienno- Ostrowiec Świętokrzyski	6,270
3548W	Iłża –Wólka Gonciarska	2,550
4513W	Zwoleń -Kroców	14,220
4516W	Bartodzieje –Kazanów	8,438
4517W	Osuchów –Wólka Gonciarska	5,830
4517W	Kazanów –Ostrownica -Kowalków	9,795
4519W	Kazanów –Wielgie	2,000
4520W	Kroców -Pcin	2,360
Drogi gminne – ogółem długość 83,18 km		
450101W	Kazanów - granica gminy Tczów	2,684
450102W	Podzakrzówek granica gminy - Zakrzówek Kolonia (Scyna)	0,788
450103W	Kazanów - Kroców Większy- (Kroców Większy Góry)	2,085
450104W	Osuchów - Osuchów (Piaski)	1,253
450105W	Kroców Większy - granica gminy (Borowiec - Ciepiałów)	1,818
450106W	Kopiec - Niedarczów Dolny Kolonia, Niedarczów Górny Kolonia, Niedarczów Górny Wieś - granica gminy - gmina Skaryszew	5,466
450107W	Od drogi nr 450106W - Niedarczów Dolny Kolonia	3,016
450108W	Od drogi nr 450121W Kowalków Wieś - granica gminy	1,782
450109W	Ruda - Ostrownica granica gminy - Kochanów	4,870

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY KAZANÓW

450110W	Rochalina granica gminy - Ostrownica Kolonia	2,440
450111W	Ruda - Ostrówka - Ostrownica - granica gminy Ciepiałów	5,105
450112W	Ostrownica - granica gminy (przydatki - Marianki)	1,062
450113W	Kopiec - Niedarczów (do Niedarczów Dolny Wieś)	2,135
450114W	Droga przez wieś Niedarczów Dolny Wieś	2,079
450115W	Dębniak - granica gminy (Tomaszów)	1,649
450116W	Kroczków Mniejszy - granica gminy (Ranachów B)	2,625
450117W	Ranachów Wieś - granica gminy Ranachów B	2,625
450118W	Kroczków Mniejszy - Ranachów - granica gminy - od drogi powiatowej 4513W Ciepiałów	3,351
450119W	Zakrzówek - Dębniak - Kroczków Mniejszy - od drogi wojewódzkiej 733 - do drogi powiatowej 4513W	9,977
450120W	Tynica granica gminy – Zakrzówek	2,450
450121W	Kazanów - Ostrówka - Kowalków - od drogi powiatowej nr 4519W przez las do drogi powiatowej 4518W	7,045
450122W	Ostrownica Kolonia - granica gminy (Warszawka Kochanów)	1,427
450123W	droga gminna 450111W - granica gminy Kazanów – Czarnolas	1,111
450124W	droga powiatowa 4519W - granica gminy Kazanów Poduchowne	0,895
450125W	Ranachów wieś - granica gminy Kazanów - Pcin	1,082
450126W	Kroczków Mniejszy - droga powiatowa 4513W	0,905
450127W	Borów - granica gminy Kazanów - Tomaszów	3,454
450128W	droga gminna 450108W - Kowalków Kolonia - droga powiatowa 3536W	0,756
450129W	droga przez wieś Kowalków Kolonia (Stoki)	2,374
450130W	droga powiatowa 4502W - Miechów Wieś - droga powiatowa 4516W	2,035
450131W	droga powiatowa 4513W - Kroczków Mniejszy - granica gminy Kazanów - Wielgie	1,370
B.N.	droga wojewódzka DW 733 - Kolonia Zakrzówek - droga gminna 450119W	2,412
B.N	droga wojewódzka DW 733 - Niedarczów Górny Kolonia	1,257

1.2. Zagospodarowanie przestrzenne

Krajobraz gminy Kazanów jest wiejski, rolniczy z ośrodkiem małomiasteczkowym w Kazanowie; urozmaicony obszarami przyrodniczymi elementami krajobrazu naturalnego (dolina rzeki Łżanki, tereny leśne oraz kępy drzew, łąki). Gmina oddalona jest o ok. 20 km od Radomia i 130 km od Warszawy, położona jest w dolinie rzeki Łżanki, w pobliżu, której znajduje się dużo terenów leśnych i z tego względu jest miejscem atrakcyjnym dla celów turystycznych.

W zagospodarowaniu przestrzennym poszczególnych miejscowości gminnych dominuje zabudowa ulicowa, prowadzona wzdłuż ciągów komunikacyjnych w połączeniu z zabudową rozproszoną. Najstarsze wsie to Miechów, Kroców, Niedarczów i Osuchów. Miejscowości (zwłaszcza zlokalizowane przy ważniejszych szlakach komunikacyjnych w gminie) są rozciągnięte, bez wyraźnie wykształconego centrum. Główną osią miejscowości jest zazwyczaj droga.

O lokalizacji i kształcie miejscowości gminnej Kazanów zdecydowały warunki topograficzne i hydrograficzne. Kazanów usytuowany jest na lekkim wzniesieniu opadającym ku dolinie rzeki Łżanki. Posiada on centrum w formie podłużnego rynku na osi północ-południe z uliczkami wybiegającymi z jego naroży. W południowej części rynku zlokalizowany jest budynek będący siedzibą urzędu gminy. Wśród przedwojennej zabudowy zmodernizowanej i przebudowanej funkcjonują budynki dwu lub trzykondygnacyjne.

Układ sieci drogowej jak i nazwy miejscowości są utrwalone historycznie i tradycyjnie. Miejscowości w gminie mają charakter wiejski. Dominuje wielofunkcyjna skoncentrowana zabudowa, w której przeważają zabudowa zagrodowa w sąsiedztwie z mieszkaniową, jednorodziną (domy wolnostojące prywatne). Regularność w ustawieniu budynków mieszkalnych w stosunku do drogi zaznacza się jedynie w poszczególnych miejscowościach lub ich częściach.

Rysunek 4. Uwarunkowania rozwoju gminy Kazanów – mapa (Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy Kazanów)

Tabela 2. Zestawienie użytkowania gruntów na terenie gminy Kazanów (Urząd Gminy Kazanów)

Wyszczególnienie	Powierzchnia [ha]
grunty orne	5230
sady	13
łąki trwałe	772
pastwiska trwałe	376
grunty rolne zabudowane	270
lasy	1983
grunty zadrzewione i zakrzewione	422
Razem grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	2405
tereny mieszkaniowe	10
tereny przemysłowe	1
inne tereny zabudowane	17
drogi	206
wody i grunty pod wodami	49

Największy udział w strukturze użytkowania gruntów w gminie mają grunty orne, które zajmują około 56% jej całkowitej powierzchni gminy. Lasy i grunty leśne oraz zadrzewienia i zakrzewienia to druga kategoria pod względem powierzchni użytkowania gruntów gminy (25,7%). Łąki i pastwiska stanowią 12,3% powierzchni gminy, natomiast obszary zabudowane i zurbanizowane stanowią ok. 3% powierzchni gminy.

Instrumentami regulującymi ład przestrzenny w gminie są: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kazanów (Uchwała Nr XIV/96/2000 Rady Gminy Kazanów z dnia 21 września 2000r. oraz zmiana do studium zatwierdzona Uchwałą nr XXXVIII/152/2010 Rady Gminy Kazanów z dnia 28 czerwca 2010r. Brak obecnie obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

1.3. Środowisko przyrodnicze

Gmina Kazanów położona jest w Regionie Niżu Środkowoeuropejskiego, w obszarze Nizin Środkowopolskich, w obrębie Wzniesień Południowo-Mazowieckich, we wschodniej części Równiny Radomskiej na pograniczu Niziny Mazowieckiej i Wyżyny Małopolskiej. Teren jest równinny (równina denudacyjna) i położony w dolinie rzeki Łżanki-wschodniego dopływu Wisły.

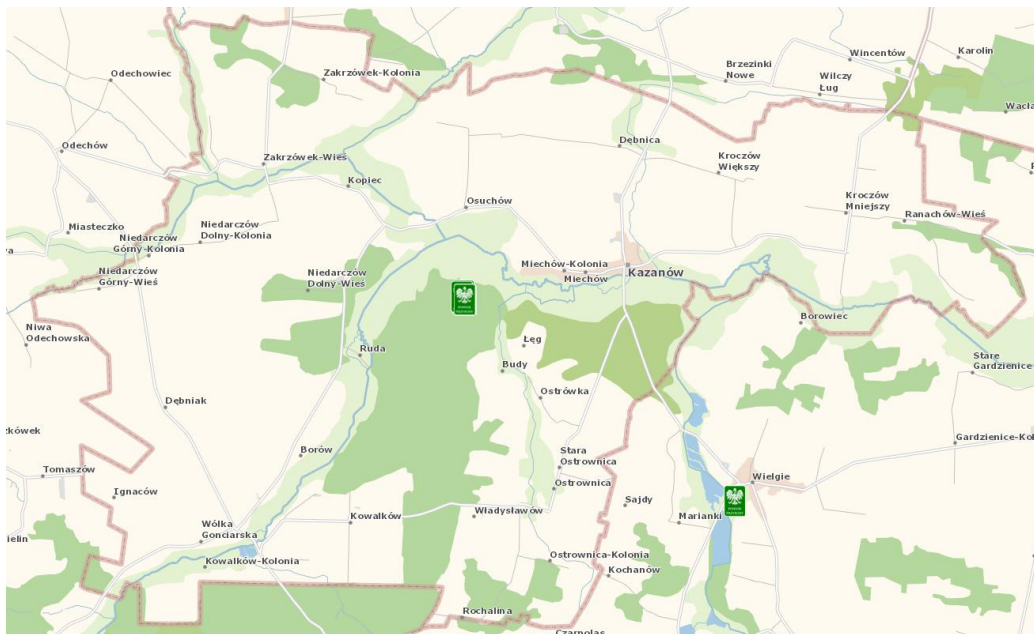
Pod względem geologicznym teren gminy położony jest na północno-wschodnim obrzeżu Gór Świętokrzyskich, stanowiąc fragment kredowej Niecki Mazowiecko-Lubelskiej. Występują tutaj utwory kredy i trzeciorzędu przykryte płaszczem utworów czwartorzędowych. Utwory kredy reprezentowane są przez skały węglanowe. Utwory trzeciorzędowe występują w postaci margli, wapieni i piaskowców. Utwory czwartorzędowe, reprezentowane są głównie przez gliny zwałowe (mułki, ły i piaski). Gmina położona jest na terenie GZWP nr 405 Niecka Radomska.

Pod względem hydrograficznym gmina należy do dorzecza Wisły. Główną rzeką jest Łżanka, która przepływa przez obszar gminy na długości ok. 30km (zasila ją Modrzejowica ze Strugą Tęczową oraz małe strumyki). Ujście Modrzejowicy do Łżanki jest w rejonie miejscowości Osuchów. Zgodnie z Aktualizacją Planu zagospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, gmina Kazanów położona jest na obszarze państwowego gospodarstwa wodnego Wody Polskie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie, znajduje się w zasięgu zlewni następujących Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP): PLRW2000112369 (Łżanka od Małszyńca do ujścia), PLRW20001023658 (Dopływ z Czerwonej), PLRW200010236729 (Kosówka), PLRW200010236639 (Modrzejowianka do Kobylanki), PLRW200010236689 (Tczówka), PLRW200010236669 (Mucha), PLRW20001123669 (Modrzejowianka od Kobylanki do ujścia) oraz Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd) PLGW200087.

Obszar gminy położony jest w „radomskiej dzielnicy klimatycznej”, która charakteryzuje się średnią roczną ilością opadów - 590 mm, długością okresu wegetacyjnego - 210 dni, średnią roczną temperaturą +7,2^oC, średnią roczną wilgotnością względną – 80%, z dominacją wiatrów zachodnich, stanowiących 20% notowanych kierunków.

Gmina Kazanów posiada średnią lesistość. Lasy i grunty leśne na obszarze gminy zajmują 25% powierzchni gminy. Są to w większości grunty Lasów Państwowych Nadleśnictwa Marcule. Największy i najcenniejszy jest kompleks leśny znajdujący się w południowej części gminy. Przeważają siedliska świeże borowe z przeważającym drzewostanem sosnowym z domieszką brzozy, grabu, olszy, osiki, świerka i dębu. Na obszarze gminy występują obiekty cenne przyrodniczo, które są objęte ochroną prawną. Zaliczamy do nich wieloobiektowy pomnik przyrody – grupa drzew złożona z 6 modrzewi polskich liczących ok. 150 lat na terenie leśnym obręb Małomierzyce (Rozporządzenie Nr 68 Wojewody Mazowieckiego z dnia 24.10.2008r. w sprawie pomników przyrody położonych na terenie powiatu zwoleńskiego – Dz. U. Woj. Mazow. Nr 194, poz. 7029 z 14.11.2008r.).

Rysunek 5. Formy ochrony przyrody na terenie gminy (geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/)

W obrębie gminy Kazanów funkcjonuje korytarz ekologiczny Puszcza Świętokrzyska – Dolina Wisły GKPdC-5C, obejmujący doliny Iłżanki i Modrzejowicy i dopływów Modrzejowicy–Muchy i Strugi Tęczowej (Tczówki). Na różnorodność i naturalność tych terenów składają się ekosystemy łąkowo-pastwiskowe, miejscami zatorfione z zespołami roślinności wodnej i bagiennej. Urozmaiczone są licznymi zadrzewieniami, zarośniętymi starorzeczami i laskami. Rzeka Iłżanka pomimo częściowej melioracji stanowi nadal ostoję dla ptaków wodnych i błotnych. Żyje ich tu około 60 gatunków. Na podmokłej łące koło Osuchowa znajdują się stanowiska lęgowe chronionego rycyka. Między Kazanowem a Miechowem na rozległych, łąkach gniazdują samotniki, strumieniówki, świerszczaki, krzywodzioby i słowiki rdzawe.

1.4. Rys historyczny

W XVI wieku znaczna część dzisiejszej **gminy Kazanów** należała do rodu Kazanowskich herbu Grzymała. W roku 1566 Marcin Kazanowski – hetman polny koronny – uzyskał od króla Zygmunta Augusta przywilej na założenie miasta na gruntach wsi Miechów. Miasto Kazanów lokowane było na prawie niemieckim, uzyskało prawo organizacji jarmarków i targów. Kolejni właściciele Kazanowa – rodzina Głogowskich herbu Grzymała – rozpoczynają budowę

kościół parafialny. W wieku XVII właściciel Kazanowa Remigian Strzałkowski herbu Prawdzic uzyskał od króla Jana III Sobieskiego przywilej na założenie wszystkich cechów. Kolejnymi właścicielami miasta i okolicznych posiadłości byli Chomentowscy herbu Lis, Tarłowie herbu Topór, Giebułtowski herbu Lis, Dunin-Wąsowiczowie herbu Łabędź, Chociszewscy herbu Junosza, Nowosielscy herbu Sas, Kochanowscy herbu Korwin, Domańscy herbu Laryssa, Skrzyńscy herbu Zaremba i Prusakowie herbu Leliwa. W roku 1866, na mocy ukazu carskiego, miasto zyskało status „narodowego”. W tym samym roku utraciło prawa miejskie i zostało osadą. Mieszkańcy Kazanowa utrzymywali się z rolnictwa, znane są również tradycje rzemieślnicze – głównie szewskie i krawieckie. W XIX wieku znaczną liczbę mieszkańców – dochodzącą do 45% - stanowili Żydzi, zajmujący się przeważnie handlem i rzemiosłem. Największą liczbę mieszkańców – około 1500 – miał Kazanów na początku XX wieku. Kazanów był kilkakrotnie palony i niszczone w trakcie wojen, co przy położeniu z dala od głównych szlaków komunikacyjnych przyczyniło się do ubożenia ludności i stopniowej utarty znaczenia.

Od 1972 roku Kazanów jest siedzibą gminy. Na dawnych dokumentach miejskich występuje herb Ostoja Obecnie prowadzone są badania w archiwach, które pozwolą ustalić historyczny herb Kazanowa. Historia gminy Kazanów, to oprócz dziejów samego miasteczka Kazanów, także dzieje dwóch parafii: kasanowskiej i odechowskiej. Sam Odechów (jako Nowy Targ) przez krótki czas (od 1537 roku) był miasteczkiem, ale była to lokacja nieudana i jedynym śladem „miejskości” jest wioska zwana Miasteczko. Cała zachodnia część gminy – jej sołectwa: Kowalków, Kowalków Kolonia, Wólka Gonciarska, Wólka Maziarska, Kopiec, Zakrzówek – Wieś, Zakrzówek – Kolonia, Ruda (Kosiorowa), Borów, Dębniak, Niedarczów Dolny – Wieś, Niedarczów Dolny – Kolonia, Niedarczów Górny – Wieś, Niedarczów Górny – Kolonia – należały i należą do parafii w Odechowie, które leży już w gminie Skaryszew. Dawne miasteczko Kazanów leży nad rzeczką Iłżanką lub Chotczą (Chodzieżą). Na mocy przywileju króla Zygmunta Augusta z 1566 roku zostało założone przez Marcina Kazanowskiego herbu Grzymała na gruntach wsi Miechów. Fakt ten potwierdzony został w radomskich księgach ziemskich pod rokiem 1588. Królewski przywilej nadawał Kazanowowi prawa magdeburskie oraz 3 jarmarki na: Trzech Króli, na dzień św. Trójcy i św. Franciszka. Miasto miało prawo do targów w sobotę. Jak piszą współcześni: „...prócz chwastów, bylicy i ostu dzikiego nic się nie rodzi”. Kazanów mocno ucierpiał w czasie potopu szwedzkiego. Po potopie właścicielami miasteczka zostali Głogowscy. Ale przed 1683 rokiem miasto przejął już ród Strzałkowskich herbu Ostoja. Wystarali się oni u króla Jana III Sobieskiego o przywileje na założenie cechów w Kazanowie. Niestety miasteczko nie rozwijało się, liczba mieszkańców wahała się między 200-300 osób. Po nich w ciągu stu lat było kilkunastu właścicieli: Głogowscy herbu Grzymała, Chomentowscy herbu Oksza, Giebułtowski herbu Nowina, Tarłowie herbu Topór, Wąsowiczowie herbu Łabędź, Nowosielscy herbu Ślepowron i Kochanowscy herbu Korwin. Przedstawiciel tego ostatniego rodu był budowniczym nowego kościoła w roku 1863. Wcześniej w roku 1798 zbudowano przy kościele szpital (przysiężnik), który jeszcze na początku XX wieku służył za organistówkę. W roku 1818 parafia kasanowska (Kazanów i Dębniak) liczyła 402 wiernych. W roku 1827

w Kazanowie były 83 domy drewniane, murowany kościół i drewniana bożnica. Miasteczko liczyło 601 mieszkańców, w tym 205 Żydów. Nie wiadomo kiedy dołożono Kazanowowi czwarty jarmark na św. Marcina. Mimo tego miasteczko podupadło, zaniechano sobotnich jarmarków, a w połowie XIX wieku i targów. Niedługo potem ratusz oddano w dzierżawę. Na przełomie lat 1939-1940 pojawiła się bezimienna organizacja, której pierwszym organizatorem był Władysław Gołąbek „Boryna” z Kroczoza Mniejszego. W 1942 roku weszła ona w skład BCh i przyjęła nazwę BCh „Ośki”. W walce z hitlerowskim okupantem zasłynęli: Jan Sońta – „Ośka” Władysław Gołąbek – „Boryna” Józef Owczarek – „Posepny”, Władysław Owczarek – „Bula”, Tadeusz Wojtyniak – „Baca”. Za działalność partyzancką miejscowej ludności, żandarmeria niemiecka spaliła w listopadzie 1941 roku wieś Pieńki Kazanowskie. Za zabicie niemieckiego żandarma hitlerowcy dokonali 18 marca 1942 roku egzekucji na mieszkańcach Kazanowa i okolic. W lasach przy trasie Kazanów - Kroczów Większy rozstrzelali 16 Polaków i 16 Żydów. 11 Lipca 1942 roku żandarmeria niemiecka z Iłży dokonała w Kazanowie i okolicach masowych mordów mieszkańców. W 1945 roku w lasach za Kazanowem wzniesiono pomnik dla uczczenia pamięci zamordowanych 18 marca 1942r. W roku 1956 zainstalowano pierwsze telefony w Kazanowie. W roku 1957 nastąpiło otwarcie Gromadzkiej Biblioteki Publicznej w Kazanowie. W 1958 roku rozpoczęto budowę Domu Kultury w Kazanowie. W trakcie prac budowlanych postanowiono przeznaczyć budynek na szkołę. Inwestycję zakończono w roku 1971. W 1959 roku otwarto nową linię autobusową PKS łączącą Kazanów z Radomiem, w Kazanowie również w tym roku podłączono sieć elektryczną. W roku 1961 został oddany do użytku nowy budynek, w którym umieszczono prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej oraz Urząd Pocztowy, posterunek MO i bibliotekę publiczną. W 1962 roku uruchomiony został piętrowy dom towarowy, w którym na parterze mieściły się sklepy, na piętrze - biura Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. W 1964 roku oddano do użytku mieszkańców bar „Nad Iłżanką”. W roku 1966 uruchomiono pierwsze przedszkole w Kazanowie. W 1970 roku na miejscowym cmentarzu odsłonięto pomnik ku czci partyzantów Batalionów Chłopskich pomordowanych przez okupanta w czasie II wojny światowej. W roku 1972 powstała Zasadnicza Szkoła Rolnicza w Kazanowie. 1 stycznia 1973r. z dawnej Gromadzkiej Rady Narodowej Kazanowa, Kowalkowa oraz części sołectw GRN Odechów powstała gmina Kazanów. W roku 1985 Gminny Ośrodek Zdrowia zostaje przeniesiony do nowego budynku. W 1997 roku oddano do użytku salę gimnastyczną przy PSP w Kowalkowie. W 1999 roku wybudowano obiekt, w którym znalazły swoją siedzibę Państwowe Przedszkole i OSP w Kazanowie. W roku 2000 rozbudowano PSP w Kazanowie, a w roku 2001 oddano do użytku nową część PG w Kazanowie. Po reformie administracyjnej kraju Kazanów znalazł się w powiecie zwoleńskim województwa mazowieckiego.

Miasto Kazanów zostało założone w 1566 roku na prawie niemieckim. O jego lokalizacji i kształcie zdecydowały warunki topograficzne i hydrograficzne. Usytuowane było na lekkim wzniesieniu opadającym ku dolinie rzeki Iłżanki. Prawdopodobnie już od początku funkcjonował podłużny rynek na osi północ-południe z parą uliczek wybiegających z jego naroży. Przez środek rynku przebiegała droga z zachodu stanowiąca fragment drogi Skaryszew-Zwoleń. Z czasem droga ta rozgałęziła się w kierunkach północnym

i południowym. Możliwe, że rynek został nałożony na istniejący układ drogowy. Do końca XVIII wieku ukształtowała się siatka ulic z drogą zachodnią przez Miechów do Skaryszewa (ul. Kościelna), drogą północną prowadzącą do Zwolenia (ul. Zwoleńska), drogą wschodnią (ul. Kroczeńska, ob. Batalionów Chłopskich), droga południowa w stronę Wielkiego i Ciepiewa (dawniej ulica Ciepiewska), jak również bloki przyrynkowe. Zabudowa skupiała się głównie przy rynku na ul. Kościelnej i Kroczeńskiej i była w całości drewniana. Miasteczko zostało regularnie rozmierzone. Na podstawie XX-wiecznych planów można odczytać pierwotną głębokość działek, która sięgała aż 50 m (co było dostosowane do potrzeb ludności trudniącej się głównie rolnictwem i rzemiosłem). Działka musiała pomieścić zabudowania gospodarcze. Szerokość działek jest obecnie zróżnicowana, ze względu na liczne zmiany własnościowe. Kościół usytuowany był w oddaleniu od rynku przy gościńcu zachodnim (ul. Kościelna). Dalszy rozwój postępował w kierunku wschodnim i północnym. Od zachodu miasto granoczyło ze wsią Miechów i zabudowaniami dworskimi właścicieli Kazanowa. Od południa ruch budowlany ograniczała Iłżanka. Pierwszym budynkiem murowanym był kościół, wzniesiony w latach 1788- 1790. Rozwój urbanistyczny postępował wolno, ograniczony był przez złą sytuację finansową mieszczan kasanowskich. Właściciele miasta skupili się na działalności budowlanej na terenie kościelnym. Na przełomie XVIII i XIX wieku wybudowano w rynku synagogę. W 1807 roku powstał cmentarz grzebalny na północ od miasta. W tym czasie działał już Kirkut. W latach 20-tych XIX wieku nie objęto Kazanowa regulacjom miejskim, gdyż odnosiło się to jedynie do miast rządowych. W 1868 roku Kazanów utracił prawa miejskie. W tym okresie zabudowa była parterowa, drewniana. Oprócz rynku funkcjonowały ulice: Kościelna, Kroczeńska oraz Zwoleńska i Ciepiewska. Tuż za rzeką funkcjonował młyn. Układ tych dróg zachował się do dzisiejszych czasów. Przy ul. Targowej istnieje plac, który w okresie największego zaludnienia mógł funkcjonować jak plac targowy. Podczas I wojny światowej Kazanów został doszczętnie zniszczony. Odbudowane budynki mieszkalne były przeważnie konstrukcji wieńcowej jednotraktowe, usytuowane kalenicowo lub szczytowo, trójdzielne z sienią narożną, wydzieloną za nią komorą oraz amfiladowo ułożoną kuchnią i izbą. Nieco inne były domy żydowskie i rzemieślnicze. Głównie szczytowe, trzytraktowe z wejściem do sklepu od frontu, za nim amfiladowo usytuowane pomieszczenia mieszkalne. Zasadniczo zabudowa była luźna (zabudowa zwarta występowała przy ul. Kościelnej i w części rynku) z wyjątkami drewniana. Większość rzemieślników i właścicieli sklepów stanowili Żydzi. Po 1915 roku wzniesiono kamienną synagogę w północnej pierzei. Podczas II wojny światowej również uległ wielu zniszczeniom (spaliła się ul. kościelna, hitlerowcy zniszczyli synagogę. Po 1945 roku podjęto wiele prac w celu uporządkowania miejscowości. W 1976 roku w południowej części Rynku niefortunnie wzniesiono duży budynek – obecną siedzibę urzędu gminy. Dawna zabudowa pochodzi z okresu międzywojennego. Przeważają proste budynki drewniane i murowane z kamienia, ustawione szczytowo lub kalenicowo w zależności od ulicy. Zmiany cywilizacyjne, okres transformacji ustrojowej, jaki zwiększony w ostatnich latach ruch budowlany wpłynął na charakter dawnego miasteczka. Wśród przedwojennej zabudowy zmodernizowanej czy przebudowanej pojawiły się budynki dwu a nawet trzykondygnacyjne. W ramach układu

urbanistycznego Kazanowa powinno być objęte ochroną konserwatorską: rynek z ulicami: Kościelną, Zwoleńską, Batalionów Chłopskich, ulicą biegnącą na południe przez Iżankę (dawniej ul. Ciepielewską), zespół kościoła parafialnego, cmentarz parafialny oraz teren kirkutu. W kwestii kształtowania przestrzennego w obrębie układu powinno się zachować w miarę niską zabudowę (dwie, najwyżej trzy kondygnacje), zastosowanie dachów dwuspadowych i naczółkowych.

1.5. Mieszkalnictwo

Czynnikiem wpływającym na standard życia ludności danego obszaru są warunki mieszkaniowe. Na terenie gminy dominuje zabudowa charakterystyczna dla osadnictwa wiejskiego, zarówno pod względem formy, jak i funkcji. Jest to zabudowa mieszkalna jednorodzinna wraz z towarzyszącą jej zabudową gospodarczą (zabudowa zagrodowa).

Na terenie gminy według danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl, stan na koniec 2021 roku), znajdowało się 1.506 mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 120.797m² i sumie izb w ilości 5.522. Średni metraż mieszkania kształtuje się na poziomie około 80m².

Tabela 3. Zasoby mieszkaniowe gminy Kazanów(GUS, www.stat.gov.pl)

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020
Mieszkania (szt.)	1.515	1.528	1.550	1.488	1.506
Izby(szt.)	5.513	5.594	5.651	5.454	5.522
Powierzchni użytkowa mieszkań (m ²)	123.260	125.131	126.615	119.270	120.797
Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (m ²)	78,3	78,6	79,0	79,7	80,0

Na jedno mieszkanie o przeciętnej wielkości 80m² przypada średnio 2,87 osoby. W skład jednego mieszkania wchodzi przeciętnie 3,663 izb, co daje wartość 0,78 osoby na jedną izbę. Statystyczny mieszkaniec gminy Kazanów ma do swojej dyspozycji 27,9m² powierzchni mieszkaniowej. Jakość i komfort zamieszkania na terenie gminy z roku na rok ulega stopniowemu podwyższeniu, a mianowicie występuje tendencja wzrostowa liczby izb w mieszkaniu, wzrasta przeciętna wielkość powierzchni użytkowej będącej w dyspozycji statystycznego mieszkańca oraz wielkość powierzchni użytkowej mieszkań. Zmiany te są wynikiem wymiany starej substancji mieszkaniowej i oddawania do użytku mieszkań o większym metrażu, rozbudowy mieszkań już istniejących, jak również procesów demograficznych. Stan techniczny budynków mieszkaniowych jest bardzo różny, przeważają budynki w dobrym stanie, często po termomodernizacji lub remoncie. Na całym obszarze występuje przemieszanie zabudowy nowej ze starą.

1.6. Stan infrastruktury technicznej

GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

Na terenie gminy funkcjonują stacje uzdatniania wody zlokalizowane w miejscowości Kazanów (wydajność 1008m³/dobę), Ostrownica (wydajność 960m³/dobę) i Wólka Gonciarska (wydajność 486m³/dobę). Do sieci wodociągowej podłączonych jest 95% mieszkańców gminy, natomiast do sieci kanalizacyjnej jedynie 12% mieszkańców. W miejscowości Kroców Większy funkcjonuje biologiczno-mechaniczna oczyszczalnia ścieków. Większość mieszkańców korzysta z bezodpływowych zbiorników na nieczystości płynne oraz z przydomowych oczyszczalni ścieków.

Tabela 4. Charakterystyka infrastruktury wodno-kanalizacyjnej w gminie Kazanów na przestrzeni 2017-2021 (dane GUS)

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Długość czynnej sieci wodociągowej [km]	81,5	90,5	90,5	92,5	117,0
Przyłącza wodociągowe prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [sz.]	1119	1197	1204	1208	1393
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej [osoba]	2560	2647	2635	2623	2807
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km]	7,3	7,3	7,3	7,3	7,3
Przyłącza kanalizacyjne prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [sz.]	208	208	208	215	216
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [osoba]	675	672	667	680	676

GOSPODARKA ODPADAMI

Źródłami powstawania odpadów na terenie gminy są przede wszystkim: gospodarstwa domowe, obiekty użyteczności publicznej oraz sektor gospodarczy - zakłady produkcyjno-usługowo-handlowe. Gospodarka odpadami z sektora komunalno-bytowego prowadzona jest w ramach zbiórki odpadów stałych zmieszanych oraz selektywnej zbiórki odpadów, które gromadzone są w przeznaczonych do tego celu workach: niebieski (papier i tektura), żółty (opakowania z tworzywa sztucznego, metale i opakowania wielomateriałowe), zielony (opakowania szklane), brązowy (odpady ulegające biodegradacji), czarny (odpady niesegregowane). Odbiór wszystkich odpadów komunalnych odbywa się zgodnie z ustalonym harmonogramem. Właściciele nieruchomości położonych na terenie gminy ponoszą opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi. Na terenie gminnej oczyszczalni ścieków w Krocowie Większym funkcjonuje Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych umożliwiający mieszkańcom gminy, właścicielom nieruchomości uiszczającym

opłatę za gospodarowanie odpadami komunalnymi możliwość pozbywania się nagromadzonych odpadów segregowanych umieszczanych na co dzień w pojemnikach lub workach.

Tabela 5. Ilość odpadów zebranych z terenu gminy Kazanów w latach 2018-2022 (Urząd Gminy Kazanów)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022
Ilość odpadów komunalnych zebranych ogółem z terenu gminy [Mg]	501,22	559,65	568,08	558,36	595,88
Ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie z terenu gminy [Mg]	265,60	281,29	241,74	227,60	260,20
Liczba gospodarstw objętych selektywną zbiórką odpadów	1284	1284	1284	1312	1283
Ilość zebranych odpadów azbestowych [Mg]	b.d.	b.d.	192	220,415	165,986

ZAOPATRZENIE W ENERGIĘ ELEKTRYCZNĄ

Dostawa energii elektrycznej realizowana jest z krajowego systemu energetycznego (KSE) poprzez stację wysokiego napięcia (GPZ) zlokalizowaną w Zwoleniu. Istniejący system zasilnia gminy Kazanów zaspokaja obecne oraz perspektywiczne potrzeby elektroenergetyczne odbiorców. Teren gminy zasilany jest za pomocą stacji transformatorowych SN/nN o mocy znamionowej dostosowanej do występujących potrzeb lub przewyższającej te potrzeby. Istniejące typy stacji umożliwiają w miarę potrzeby wymianę transformatorów na jednostki o większej mocy. Ogólnie stan eksploatowanej infrastruktury elektroenergetycznej (LSN, nn, stacje trafo) na terenie gminy ocenia się jako dobry.

Na terenie Gminy Kazanów w ramach projektu pn. *Ekoenergia w gminach Policzna, Chotcza, Garbatka-Letnisko i Kazanów* zainstalowano indywidualne zestawy OZE: 110 sztuk kolektorów słonecznych o mocy od 3,166 – do 4,749 kW, 21 sztuk paneli fotowoltaicznych o mocy od 3,24 – do 6,48 kW, 14 sztuk kotłów c.o. na biomasę o mocy od 12 do – 25kW oraz 3 sztuki pomp ciepła o mocy 4kW.

ZAOPATRZENIE W CIEPŁO I GAZ

Na terenie gminy Kazanów nie funkcjonują scentralizowane systemy ogrzewania (nie istnieją zakłady produkujące ciepło oraz jednostki zajmujące się dystrybucją ciepła). Wszystkie obiekty i mieszkania na terenie gminy zasilane są w ciepło na potrzeby grzewcze oraz na przygotowanie ciepłej wody użytkowej z własnych indywidualnych źródeł. Ze względu na to, że wszystkie piece lub kotłownie indywidualne zasilają tylko obiekty, w których są zainstalowane, należy zakładać, że są to źródła ciepła o mocach rzędu kilku kilowatów, a w nielicznych przypadkach, gdy kotłownia ogrzewa większy obiekt (np. szkoła) istnieją źródła ciepła o mocach kilkudziesięciu kilowatów. Kotłownie działają głównie w oparciu o węgiel, ekogroszek, drewno i gaz. Większość budynków użyteczności publicznej ogrzewanych jest z kotłowni lokalnych na olej opałowy.

Tabela 6. Rodzaj paliwa wykorzystywanego na cele grzewcze w budynkach użyteczności publicznej na terenie gminy Kazanów (Urząd Gminy Kazanów)

Wyszczególnienie	Rodzaj wykorzystywanego paliwa
Publiczna Szkoła Podstawowa w Kazanowie ul. Kościelna 52	Olej opałowy
Publiczne Przedszkole w Kazanowie ul. Zwoleńska 22	Olej opałowy
Urząd Gminy Kazanów ul. Partyzantów 28	Olej opałowy
Ośrodek Zdrowia w Kazanowie ul. Kościelna 50	Olej opałowy
Publiczna Szkoła Podstawowa w Kowalkowie Kowalaków Kolonia 17	Węgiel, ekogroszek (w 2023r. nastąpi zamiana na olej opałowy)
Publiczna Szkoła Podstawowa w Zakrzówku Zakrzówek	Węgiel, ekogroszek (w 2023r. nastąpi zamiana na olej opałowy)

System zasilania w gaz ziemny oparty jest na gazociągu średniego ciśnienia relacji Bogucin-Policzna-Zwoleń i stacją gazową I stopnia w Bogucinie. W gminie Kazanów znajduje się 0,243 km sieci gazowej (czynne przyłącza do budynków mieszkalnych – 2 szt.). Mieszkańcy do celów socjalno-bytowych wykorzystują głównie gaz ciekły propan-butan dystrybuowany w butlach.

WNIOSKI

- Środowisko przyrodnicze gminy jest jednym z ważniejszych walorów i czynników rozwojowych;
- Gmina posiada atrakcyjne tereny do wypoczynku i rekreacji oraz napływu ludności;
- W gminie występują słabe gleby oraz rozdrobnienie gospodarstw, co jest problemem w rozwoju rolnictwa;
- Zwiększające się zasoby mieszkaniowe gminy, świadczą o nieustannym dążeniu do poprawy warunków mieszkaniowych (także młode pokolenia szukają swoich własnych siedlisk);
- Podnoszenie tożsamości, świadomości i wartości lokalnej powinno wpłynąć na zerwanie z poczuciem zaściankowości poprzez m.in., oferowanie miejsc pracy poza rolnictwem;
- Brak w pełni rozwiniętego systemu wodno-kanalizacyjnego gminy może ograniczać konkurencyjność osiedleńczą gminy

2. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE

2.1. Potencjał demograficzny

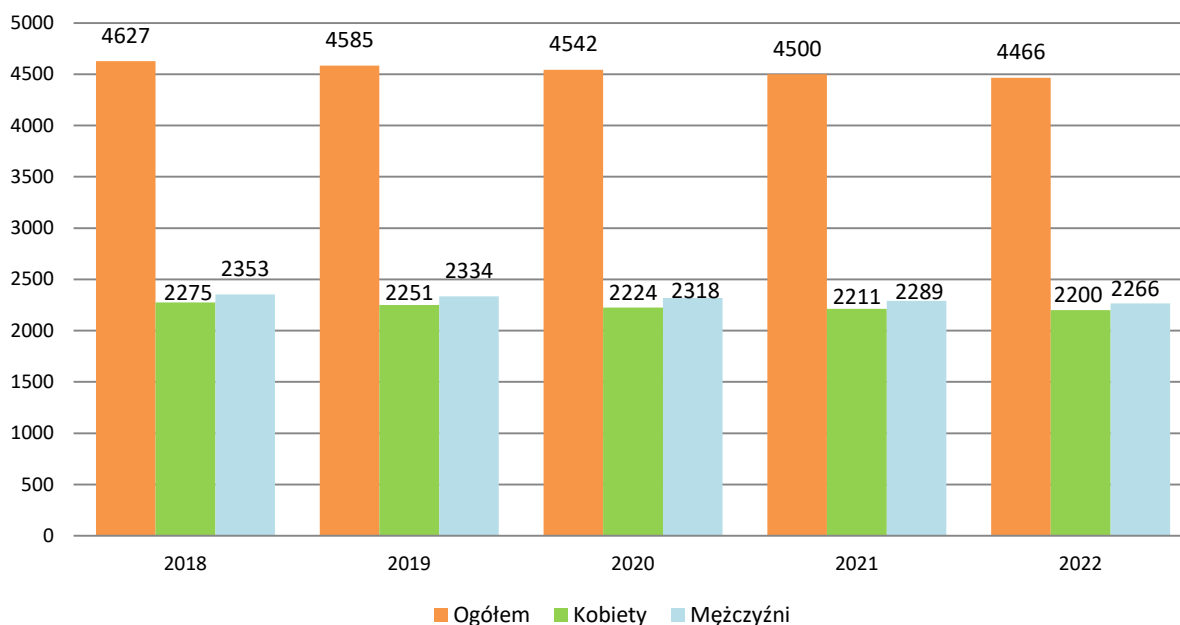
Struktura demograficzna jest podstawową informacją ocenianą w procesie diagnozowania sfery społecznej gminy, ponieważ stanowi bardzo ważny czynnik perspektywicznego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Według danych Urzędu Gminy Kazanów (stan na koniec 2022r.) na terenie gminy Kazanów zamieszkiwało ogółem 4.466 mieszkańców, w tym 2.200 kobiet i 2.266 mężczyzn. Średnia gęstość zaludnienia wynosi ok. 46 osób/km².

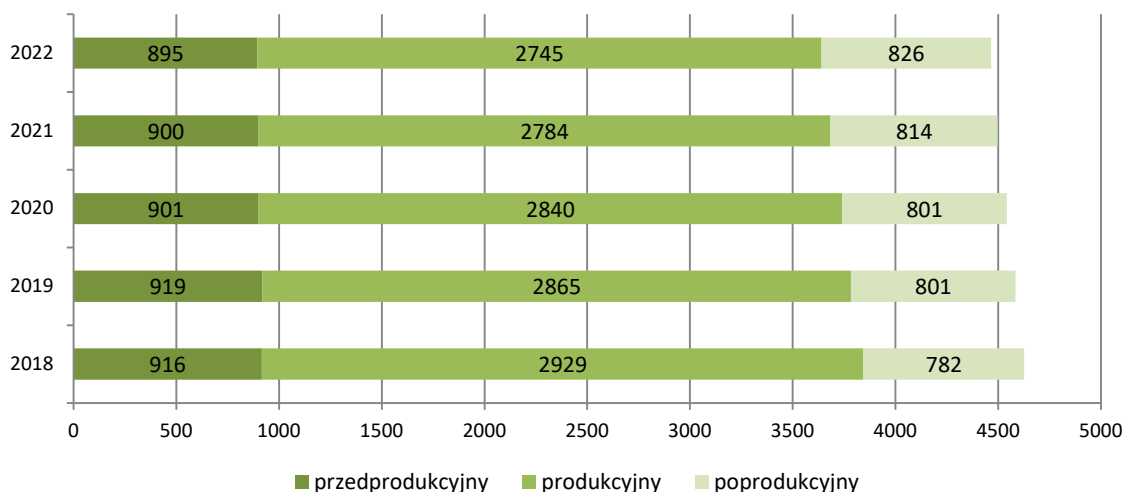
Tabela 7. Demografia w gminie Kazanów w latach 2018-2022 (Urząd Gminy Kazanów)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022
Liczba ludności ogółem	4627	4585	4542	4500	4466
Mężczyźni	2352	2334	2318	2289	2266
Kobiety	2275	2251	2224	2211	2200
Liczba ludności wg ekonomicznych grup wieku					
Wiek przedprodukcyjny	916	919	901	900	895
Wiek produkcyjny	2929	2865	2840	2784	2745
Wiek poprodukcyjny	782	801	801	814	826

Wykres 2. Liczba ludności gminy Kazanów w latach 2018-2022 (Urząd Gminy Kazanów)

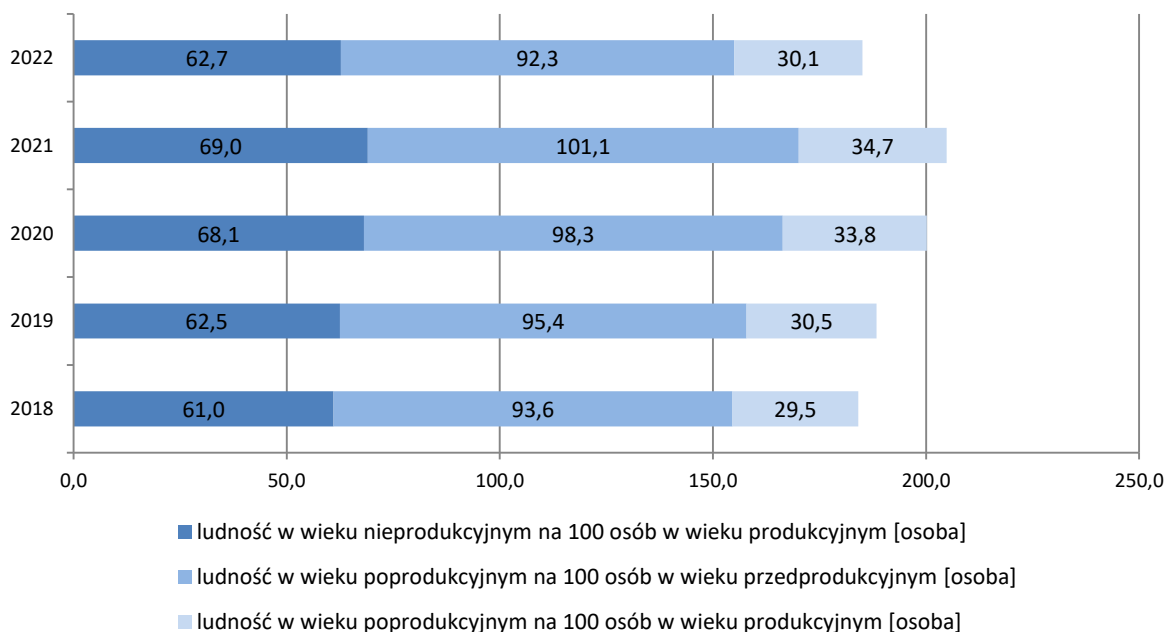

Wykres 3. Struktura ludności gminy według ekonomicznych grup wieku (Urząd Gminy Kazanów)

Ważną kwestią dla rozwoju gminy jest struktura ludności rozpatrywana w aspekcie struktury wiekowej ludności tj. udział ekonomicznych grup w populacji danego obszaru. Obecnie 61,5% mieszkańców gminy jest w wieku produkcyjnym, 20% ogółu mieszkańców stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym natomiast 18,5% osoby w wieku poprodukcyjnym. W okresie ostatnich lat obserwuje się niekorzystne zmiany świadczące o starzeniu się społeczeństwa: zmniejszanie się udziału dzieci i młodzieży przy jednoczesnym, relatywnie stałym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

Wykres 4. Zmiany wskaźnika obciążenia demograficznego w latach 2018-2022 w gminie Kazanów (dane GUS)

Powyższe wskaźniki pokazują poziom zaawansowania procesu powolnego starzenia się ludności gminy. Wysokie wartości wskaźników obciążenia demograficznego ma niekorzystny wpływ na lokalny rynek pracy i powoduje sytuację, w której zbyt duży odsetek ludności utrzymuje się z socjalnych źródeł dochodów. Ze społeczno-ekonomicznego, a także

demograficznego punktu widzenia istotna jest relacja ludności w wieku nieprodukcyjnym do ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten informuje o stopniu ekonomicznego obciążenia ludności stanowiącej potencjalne zasoby pracy ludnością pozostałą. Przyczyną deformacji struktury wieku mieszkańców gminy są głównie wzmożone migracje, przy utrzymującym się ujemnym wskaźniku przyrostu naturalnego. Zmniejszenie udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym występujące łącznie z obciążeniem demograficznym ogółem niesie ze sobą negatywne skutki w postaci spadku siły roboczej, co w dłuższej perspektywie nie pozwoli na podwyższanie poziomu życia starzejącego się społeczeństwa.

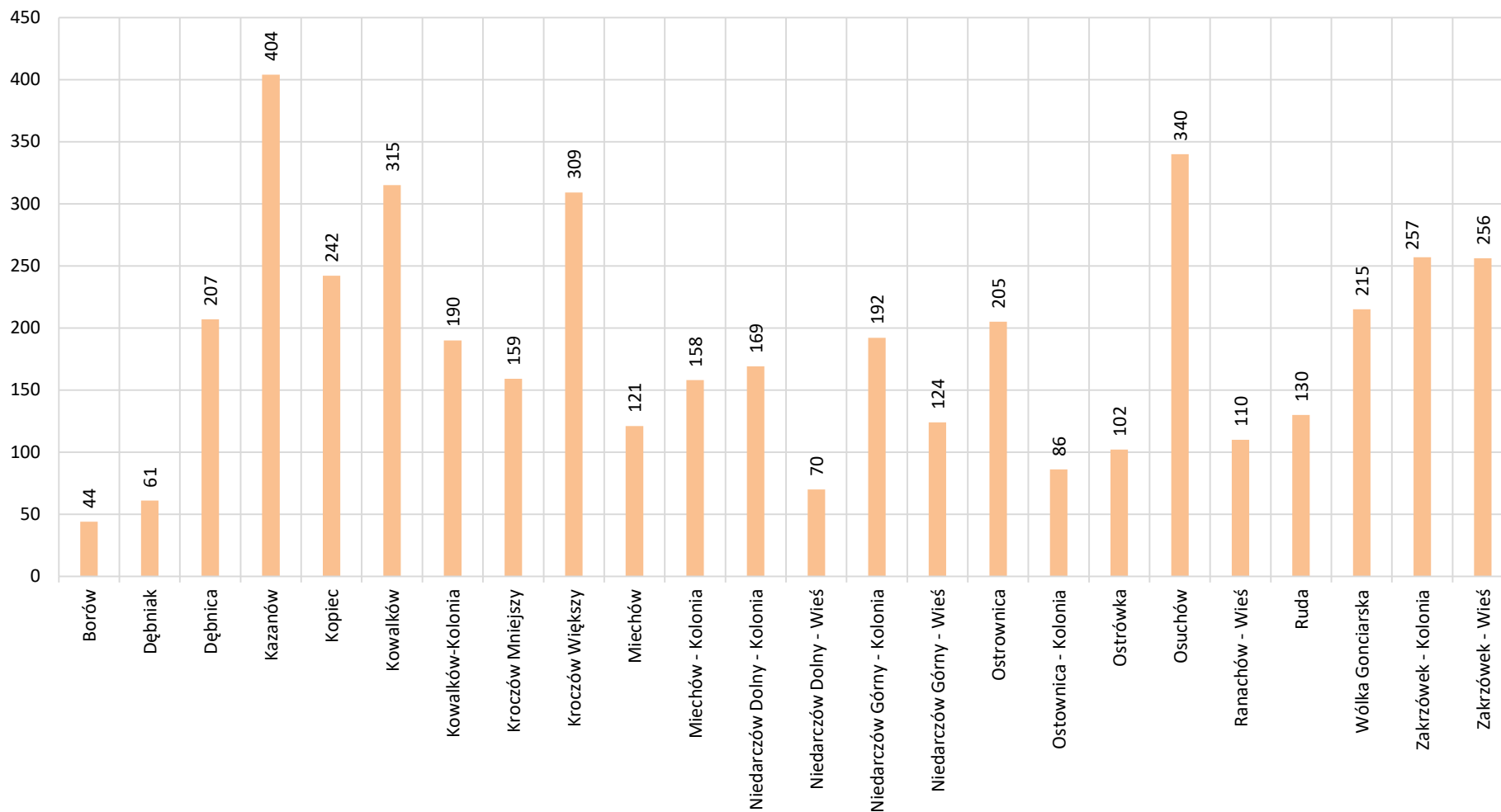
Tabela 8. Porównanie wybranych wskaźników demograficznych Gminy Kazanów do wskaźników demograficznych powiatu zwoleńskiego i województwa mazowieckiego w roku 2021 (GUS, 2021)

Wskaźnik	Gmina Kazanów	Powiat zwoleński	Województwo mazowieckie
Gęstość zaludnienia (osoba na 1km ²)	45,6	60,6	152
Kobiety na 100 mężczyzn	95	101	109
Małżeństwa na 1000 ludności (‰)	6,19	4,55	4,6
Urodzenia żywe na 1000 ludności (‰)	8,26	8,39	9,95
Zgony na 1000 ludności (‰)	14,68	16,26	13,56
Przyrost naturalny na 1000 ludności (‰)	-6,42	-7,87	-3,61
Saldo migracji na 1000 ludności (‰)	-2,98	-2,23	2,4
Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	-8,7	-9,9	-1,0

Stopień koncentracji ludności w poszczególnych miejscowościach jest nierównomierny i uzależniony od wielkości, położenia, rodzaju pełnionej funkcji oraz zagospodarowania terenu. Najludniejszymi sołectwami są Kazanów, Kowalków i Kroców Większy, najmniej zaludnione sołectwa to Borów, Dębniak i Niedarczów Dolny – Wieś.

Do niekorzystnych zjawisk demograficznych zachodzących w gminie należą zbyt mała różnica pomiędzy wskaźnikami osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, co świadczy o starzeniu się społeczeństwa, zmniejszająca się liczba ludności w wieku produkcyjnym oraz sukcesywny spadek liczby ludności gminy.

Wykres 5. Liczba ludności w sołectwach gminy Kazanów (Urząd Gminy Kazanów, 2022rok)

2.2. Pomoc społeczna i ochrona zdrowia

Ocena poziomu życia mieszkańców gminy związana jest z oceną poziomu zaspokojenia ich potrzeb materialnych oraz z jakością życia. Struktura źródeł utrzymania mieszkańców gminy pokazuje, iż część ludności utrzymuje się ze świadczeń społecznych.

Świadczenia z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Kazanów realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kazanowie. GOPS realizuje zadania własne zgodnie z wymogami określonymi przez przepisy prawa stosownie do zaleceń Wójta Gminy, a zadania zlecone z zakresu pomocy społecznej na mocy przepisów prawnych i ustaleń Wojewody Mazowieckiego. W/w zadania GOPS realizuje w ramach środków określonych w budżecie gminy. Na realizację zadań zleconych i dofinansowanie do zadań własnych GOPS otrzymuje dotacje z budżetu państwa oraz środki z budżetu gminy na realizację zadań własnych o charakterze obowiązkowym.

Tabela 9. Środki finansowe przeznaczone na pomoc społeczną w latach 2018-2022 według źródeł pochodzenia (GOPS w Kazanowie)

Rok	Zadania własne (zł)	Zadania dotowane (zł)	Zadania zlecone (zł)
2018	438.906,00	446.176,00	7.089.401,00
2019	432.918,00	570.361,00	7.515.828,00
2020	432.125,00	503.525,00	7.880.249,00
2021	516.719,00	510.313,00	7.605.163,00
2022	624.130,00	584.762,00	9.513.688,00

W realizacji zadań GOPS współpracuje na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, kościołem katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. GOPS realizuje swoje zadania na podstawie: ustawy o pomocy społecznej, ustawy o świadczeniach rodzinnych, ustawy o dodatkach mieszkaniowych, ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, przepisów dotyczących samorządu gminnego, finansów publicznych, rehabilitacji zawodowej i społecznej, zatrudnienia osób niepełnosprawnych, zamówień publicznych i systemu ubezpieczeń społecznych. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kazanowie prowadzi gospodarkę finansową na zasadach obowiązujących samorządowe jednostki budżetowe. Pomoc społeczna finansowana jest ze środków: budżetu gminy (realizacja zadań własnych), dotacji budżetu państwa (realizacja zadań zleconych) i dotacji budżetu państwa przeznaczonych na dofinansowanie zadań własnych. Oprócz wsparcia finansowego i rzeczowego GOPS w Kazanowie udziela pomocy w zakresie poradnictwa w rozwiązywaniu problemów życiowych mieszkańców oraz interweniuje w sprawach przemocy w rodzinie, zaobserwowanych zjawiskach uzależnień i innych patologii w rodzinie, kieruje osoby do: Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespołu ds. orzekania o niepełnosprawności, Domów Pomocy Społecznej, schronisk, noclegowni i innych specjalistycznych placówek, organizuje pomoc w leczeniu dla osób chorych,

niepełnosprawnych i uzależnionych, pomaga mieszkańcom w załatwianiu spraw sądowych np. egzekwowania alimentów, prowadzi tzw. pracę socjalną (działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie).

W roku 2022 pomoc i wsparcie w gminie Kazanów otrzymały ogółem 184 rodziny (502 osoby w rodzinach). W stosunku do roku 2018 liczba rodzin korzystająca ze świadczeń zmalała o 32. W gminie najczęściej występującymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin a jednocześnie powodami ubiegania się o pomoc społeczną było ubóstwo, niepełnosprawność i bezrobocie.

Tabela 10. Liczba rodzin korzystających z pomocy GOPS według powodu jej przyznania w latach 2018-2022 (GOPS Kazanów)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022
Ubóstwo	120	114	98	78	83
Sieroctwo	0	0	0	0	0
Bezdomność	2	4	3	6	9
Bezrobocie	85	82	67	63	68
Niepełnosprawność	76	71	66	67	72
Długotrwała choroba	40	39	34	35	37
Przemoc w rodzinie	1	1	0	0	1
Ochrona ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0
Ochrona macierzyństwa	4	5	48	39	36
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	45	51	52	50	51
Alkoholizm	11	10	9	8	6
Trudności po opuszczeniu zakładu karnego	3	2	1	0	0
Trudności w integracji uchodźcy	0	0	0	0	0
Klęska żywiołowa lub ekologiczna/ Zdarzenie losowe	0	0	0	1	2

Wykres 6. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy GOPS w Kazanowie w latach 2018-2022 (GOPS Kazanów)

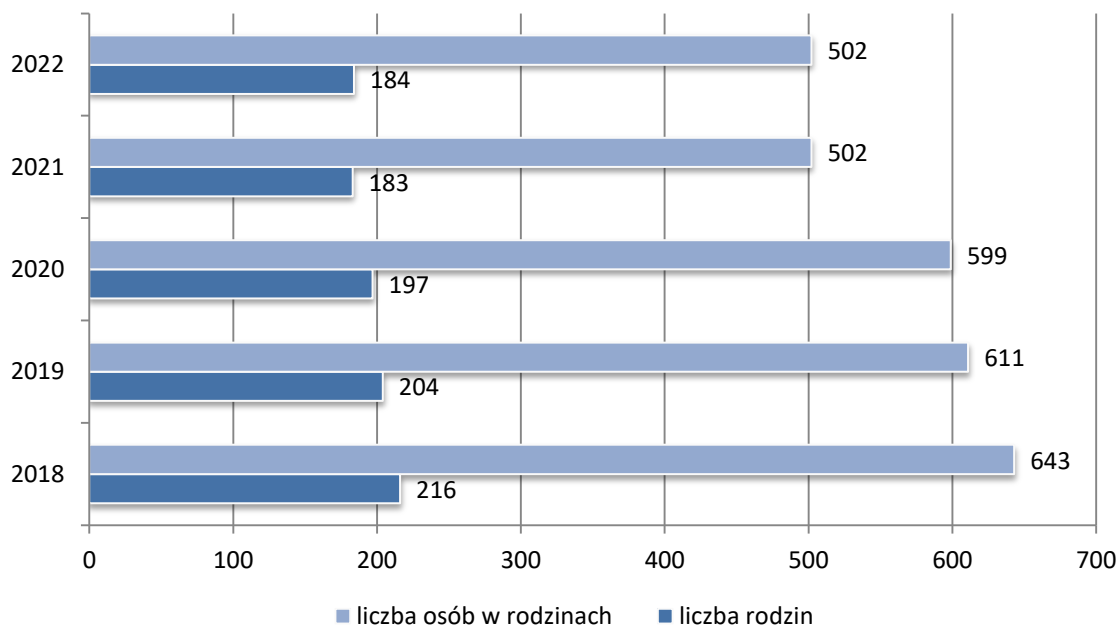

Tabela 11. Udzielone zasiłki stałe, celowe i usługi opiekuńcze realizowane przez GOPS w Kazanowie w latach 2018-2022 (GOPS Kazanów)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022
Udzielanie schronienia	0	4	4	6	9
Sprawianie pogrzebu	1	1	0	0	1
Usługi opiekuńcze	4	3	4	4	3
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków w wyniku zdarzenia losowego	0	0	0	1	2
Zasiłki celowe i pomoc w naturze	80	67	120	65	57
Liczba dzieci w rodzinach zastępczych	15	10	14	14	11
Liczba osób niepełnosprawnych pod opieką GOPS	87	79	74	75	76
Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z Warsztatów Terapii	3	3	3	3	4

Jednym z istotnych zadań pomocy społecznej jest udzielanie wsparcia w postaci pracy socjalnej. Jest to zadanie własne i nie jest uzależnione od posiadanego dochodu. Praca socjalna skierowana jest na przywrócenie zdolności do samodzielnego funkcjonowania klienta pomocy społecznej. Działalność ma na celu ułatwienie funkcjonowania osób i rodzin oraz rozwijanie poczucia własnej wartości poprzez wykorzystywanie możliwości tkwiących w ludziach oraz zasobach lokalnej społeczności. Praca socjalna polega na rozwiązywaniu różnorodnych problemów związanych np. z motywowaniem do podjęcia zatrudnienia czy

przywrócenia stabilizacji życiowej. W celu zapewnienia efektywnej pomocy osobom korzystającym ze wsparcia GOPS pracownicy Ośrodka współpracują m.in. z Komendą Powiatową Policji, Sądem Rejonowym, Powiatowym Urzędem Pracy, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną oraz placówkami oświatowymi. Na terenie gminy w zakresie pomocy społecznej realizowane są następujące programy: Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2023-2025, Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na rok 2023 dla gminy Kazanów, Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2019-2023, Rządowy program „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023, Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowany z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (realizacja zadania we współpracy z Radomskim Bankiem Żywności w Radomiu). Ponadto GOPS współpracuje z Caritas w Odechowie (Parafia Odechów), Stowarzyszeniem „Wspólnota Kazanowa” w Kazanowie oraz jednostkami Ochotniczej Straży Pożarnej.

W gminie w zakresie infrastruktury ochrony zdrowia funkcjonują Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Kazanowie Ośrodek Zdrowia w Kazanowie oraz Ośrodek Zdrowia w Kowalkowie, w których świadczone są usługi w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej, pediatrycznej, ginekologicznej, rehabilitacji narządu ruchu oraz prowadzona jest profilaktyka zdrowotna. Specjalistyczną opiekę zdrowotną mieszkańcom gminy zapewnia Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Zwoleniu, Pogotowie Ratunkowe w Zwoleniu oraz Przychodnia Specjalistyczna w Zwoleniu.

2.3. Bezpieczeństwo publiczne

W myśl art. 7 ust 1 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. 2023 poz. 40), zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: (...) porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego, (...). Troska samorządu o porządek publiczny, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa mieszkańcom, niski stopień przestępczości to czynniki, które mają istotny wpływ na stopień atrakcyjności danego obszaru zarówno, jako miejsca zamieszkania, inwestowania czy też pobytu turystycznego.

Podstawowymi organami państwa, powołanymi do zapewnienia bezpieczeństwa oraz porządku publicznego są policja oraz straż pożarna. Za bezpieczeństwo mieszkańców gminy Kazanów odpowiada Komenda Powiatowa Policji w Zwoleniu, któremu podlega jeden Posterunek Policji w Kazanowie, obejmujący swoim zasięgiem gminy Tczów i Kazanów. Sprawami bezpieczeństwa przeciwpożarowego i ratownictwa ogólnego zajmują się Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Zwoleniu oraz 8 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych. Przy jednostce OSP Kowalków działa Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza. Jednostki OSP Kazanów i Kowalków włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, prowadzą działania ratowniczo-gaśnicze na terenie gminy Kazanów, a także na terenie powiatu zwolenieńskiego. OSP Zakrzówek, OSP Niedarczów, OSP Osuchów i OSP Kroców to

jednostki wspomagające jednostki w ramach systemu ratowniczo-gaśniczego. Jednostki OSP Wólka Gonciarska i Dębica nie prowadzą działalności operacyjnej ich działania opierają się na działalności kulturalno-oświatowej.

Tabela 12. Wyposażenie jednostek OSP w gminie (Urząd Gminy Kazanów)

Jednostka	Wyposażenie
OSP Kazanów	Samochody ratowniczo gaśnicze Star 266 GBA2,5/20; Mercedes GBA 2,6/16; Lekki samochód ratownictwa wodnego Opel Vivaro; Łódź Cosmo z silnikiem zaburtowym, zestaw ratownictwa drogowego Holmatro, motopompa pływająca i szlamowa, agregat prądotwórczy 1 fazowy, defibrylator, zestaw ratownictwa medycznego torba PSP – 2 szt.; pilarki do drewna szt. 3; piła do betonu i stali szt. 1.
OSP Kowalków	Samochody ratowniczo gaśnicze Star 200 GBM 2,5/16; Volvo GBA 3/16; motopompy pływająca, motopompy szlamowe 2 szt.; zestaw ratownictwa drogowego Holmatro; zestaw ratownictwa medycznego torba PSP – 2 szt pilarki do drewna szt. 2; piła do betonu i stali szt. 1.
OSP Zakrzówek	Samochód ratowniczo gaśniczy DAF 1100 GBA 2,4/16; agregat prądotwórczy jednofazowy i trójfazowy o mocy 100 kVA; motopompa pływająca szt. 1, pilarka do drewna szt.1.
OSP Niedarczów	Samochód ratowniczo gaśniczy SCANIA GCBA 5/28; motopompa M8/8, pilarka do drewna szt. 1.
OSP Osuchów	Samochód ratowniczo gaśniczy GLBA 0,7/1,5/0,6
OSP Kroców	Samochód Volkswagen T – 4; motopompa pływająca szt. 1; pilarka do drewna szt. 1; agregat prądotwórczy jednofazowy.
OSP Wólka Gonciarska	Samochód Volkswagen T-4; motopompa M8/8
OSP Dębica	Brak wyposażenia

Działalność OSP opiera się na pracy społecznej (działalności statutowej) jej członków i jest to działalność nieodpłatna. Głównymi celami oraz zadaniami są: zapobieganie pożarom oraz współdziałanie z innymi organami/ podmiotami w tym zakresie; udział w akcjach ratowniczych w trakcie pożarów oraz innych zagrożeń; rozpowszechnianie wśród mieszkańców informacji o zagrożeniach i sposobach ochrony przed nimi oraz upowszechnianie kultury fizycznej oraz sportu. Pozostałe zadania oraz organizację OSP określa ustawa z dnia 17 grudnia 2021r. o ochotniczych strażach pożarnych.

2.4. Edukacja

Nauczanie i wychowanie jest jedną z najbardziej kluczowych dziedzin zarówno w wymiarze ogólnokrajowym jak i lokalnym. Im bardziej wykształcone i społeczeństwo, tym szybciej i lepiej potrafi dostosować się do realiów dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej i społecznej. W obszarze wychowania przedszkolnego i podstawowego, rolą samorządu jest zapewnienie warunków kształcenia uczniów oraz dążenie do zapewnienia

wysokich standardów nauczania zarówno na poziomie przedszkolnym jak i szkolnym (w zakresie szkół podstawowych). Poziom nauczania ma znaczenie dla konkurencyjności gminy. Edukacja na wysokim poziomie jest czynnikiem, który z jednej strony może przyciągać nowych mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych z dziećmi a z drugiej strony może zapobiegać rezygnacjom rodziców z placówek oświatowych na terenie miejsca zamieszkania. Zadaniem lokalnych władz jest utrzymywanie obiektów i placówek oświatowych, zatrudnienie i monitoring pracy kadry dydaktycznej, organizacja zajęć edukacyjnych a także wspieranie uzdolnionych uczniów.

Źródłem finansowania oświaty jest subwencja oświatowa, która z reguły wystarcza na pokrycie zaledwie części wydatków związanych z edukacją oraz dochody własne samorządu. Gmina odznacza się dobrą dostępnością do szkół podstawowych i przedszkoli. Na terenie gminy nie funkcjonują placówki oświatowe, które zapewniałyby edukację na poziomie ponadpodstawowym. Do szkół na poziomie średnim i zawodowym młodzież dojeżdża do pobliskich miast. Bazę oświatową w gminie stanowią publiczne szkoły podstawowe wraz z oddziałami przedszkolnymi w Kowalkowie i Zakrzówku oraz Publiczna Szkoła Podstawowa i Publiczne Przedszkole w Kazanowie.

Tabela 13. Informacje o placówkach oświatowych na terenie gminy Kazanów– rok szkolny 2022/2023 (Urząd Gminy Kazanów)

Zespół Placówek Oświatowych w Kazanowie (Publiczna Szkoła Podstawowa oraz Publiczne Przedszkole)	
liczba uczniów	199
liczba przedszkolaków	40
liczba nauczycieli	28
liczba sal dydaktycznych	20
powierzchnia użytkowa	2343 m ²
sale gimnastyczne (ilość, powierzchnia)	1 sala - 288 m ²
zaplecze dodatkowe (stołówka, sale specjalistyczne)	stołówka (2 szt.) – 108,50 m ² kuchnia (2 szt.) – 30,30 m ² gabinet pedagoga – 13.80 m ²
Programy profilaktyczne: „Przyjaciele Zippiego”, „Apteczka pierwszej pomocy emocjonalnej”, „Szkoła Myślenia Pozytywnego”, „Trzymaj formę”.	
Zajęcia dodatkowe w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej: zajęcia logopedyczne, zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, doradztwo zawodowe, gimnastyka korekcyjna	
Publiczna Szkoła Podstawowa w Zakrzówku	
liczba uczniów	118
liczba przedszkolaków	37

liczba nauczycieli	23
liczba sal dydaktycznych	11
powierzchnia użytkowa	6356,57 m ²
sale gimnastyczne (ilość, powierzchnia)	1 sala – 276 m ²
zaplecze dodatkowe (stołówka, sale specjalistyczne)	stołówka, szatnia dziewcząt, chłopców, pomieszczenie nauczyciela wf, siłownia, pokój nauczycielski, biblioteka, czytelnia, archiwum (2 pomieszczenia)
Programy profilaktyczne: Nie pal przy mnie proszę – kl.3, „Apteczka Pierwszej Pomocy Emocjonalnej” – kl. 3 i 6 realizacja elementów programu w II półroczu 2022/2023, program zdrowotny „W zdrowym ciele – zdrowy duch” kl. 1, „Akademia bezpiecznego Puchatka” kl. 1, „Trzymaj formę” – kl. 4-8, „Czyste powietrze wokół nas” – Ob, „Żyj Dobrze” – kl. 8	
Publiczna Szkoła Podstawowa w Kowalkowie	
liczba uczniów	76
liczba przedszkolaków	37
liczba nauczycieli	16 (w tym dwóch niepełnozatrudnionych) 5 nauczycieli uzupełnia etat
liczba sal dydaktycznych	7 sal dydaktycznych 2 sale oddziałów przedszkolnych 2 pracownie (językowa, komputerowa)
powierzchnia użytkowa	1542,3 m ²
sale gimnastyczne (ilość, powierzchnia)	1 + sala gimnastyki korekcyjnej powierzchnia sali gimnastycznej – 288 m ² powierzchnia sali gimnastyki korekcyjnej – 54 m ²
zaplecze dodatkowe (stołówka, sale specjalistyczne)	stołówka, kuchnia, zaplecze kuchenne, gabinet logopedy
Programy profilaktyczne: Czyste powietrze wokół nas, Nie pal przy mnie proszę, Trzymaj formę, Apteczka Pierwszej Pomocy Emocjonalnej, Program Akademia Bezpiecznego Puchatka - Program edukacyjny dla szkół realizowany we współpracy z Krajowym Ośrodkiem Wsparcia Rolnictwa – dzieci uczą się zasad zdrowego odżywiania, regularnie spożywając w szkole dostarczane im owoce i warzywa oraz mleko i produkty mleczne - Program „Mamy kota na punkcie mleka” organizowany przez Polską Izbę Mleka. Głównym celem jest poszerzenie wiedzy na temat mleka i produktów mleczarskich, ich wartości i właściwości odżywczych. Program propaguje właściwe nawyki żywieniowe i promuje aktywny styl życia. - Program „Kulturalna szkoła na Mazowszu”, którego celem jest upowszechnianie dziedzictwa kulturowego wśród uczniów - Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, Laboratoria Przyszłości, Aktywna Tablica, Program MEiN	

„Poznaj Polskę”, program „Szkolny Klub Sportowy

- Projekt dla uczniów klas I-VI pt.: Zadbaj o kręgosłup! Badania diagnostyczne w kierunku schorzeń kręgosłupa dla uczniów klas I-VI szkół podstawowych z terenu powiatu zwoleńskiego.

Projekty realizowane w oddziałach przedszkolnych: „Mały Miś w Świecie Wielkiej Literatury”, „Dotknij, poczuj, zobacz”, „Z ekologią na Ty”, „Mamo, tato wolę wodę”, „Czyściochowe przedszkole”, „Zdrowo Rosną”.

Akcje charytatywne: kwestowanie (Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, Góra Grosza, Ile waży święty Mikołaj), organizacja zbiórek (dla dzieci z Domu Dziecka w Jasieńcu Iłżeckim, Franka Szpilskiego „Na równe nogi”, zwierząt ze schroniska w Iłży), wykonanie kartek świątecznych dla Domu Pomocy Społecznej Weterana Walki i Pracy w Radomiu oraz Ośrodka rehabilitacyjno-edukacyjno-wychowawczego PSONI.

-Udział w ogólnopolskich akcjach ekologicznych: Sprzątanie świata, Dzień Ziemi, Sprzątanie lasu z Prezydentem Andrzejem Dudą

Tabela 14. Potrzeby inwestycyjne szkół

Nazwa szkoły	Opis planowanych zadań
Zespół Placówek Oświatowych w Kazanowie: - Publiczna Szkoła Podstawowa w Kazanowie - Publiczne Przedszkole w Kazanowie	- Remont ściany w świetlicy (budynek nr 2) - Remont sali nr 2 (budynek nr 2) - Remont sali nr 6 (budynek nr 1) - Remont sali gimnastycznej - Plac zabaw przedszkole - Plac zabaw przy budynku nr 2 - Odnowienie elewacji budynku nr 1 i nr 2
Publiczna Szkoła Podstawowa w Zakrzówku	- Modernizacja budynków - Monitoring - Budowa/modernizacja parkingu - Wykonanie wejście dla niepełnosprawnych
Publiczna Szkoła Podstawowa w Kowalkowie	- Termomodernizacja budynku szkoły i sali gimnastycznej - Remont: dachu nad salą gimnastyczną - Remont toalet dla oddziałów przedszkolnych oraz klas I-III, IV-VIII, łącznika, sali gimnastycznej, sali gimnastyki korekcyjnej, zaplecza należącego do sali gimnastycznej, w tym toalet, schodów wewnątrz budynku - Renowacja parkietów w całej szkole (sale dydaktyczne, sala gimnastyczna, hol, korytarze) - Remont pracowni komputerowej wraz z wymianą przestarzałego sprzętu - Modernizacja sieci Wi-Fi - Zakup monitorów, tablic interaktywnych

Szkoły i przedszkola z powodzeniem korzystają z możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych poszerzając atrakcyjność kształcenia i wychowania. Należy podkreślić, iż funkcjonująca w gminie oświata, przynosi zamierzone efekty. Świadczą o tym wyniki nauczania, które nie byłyby możliwe do uzyskania bez odpowiedniego kształcenia, począwszy już od wychowania przedszkolnego. Właściwa organizacja sieci szkół, dobrze przygotowana kadra pracownicza, a także odpowiednia baza lokalowa, wpływają na sprawne funkcjonowanie gminnej oświaty, zaś wysokie koszty utrzymania przekładają się na wysoki poziom wychowania, nauczania i opieki dzieci. W gminie pracuje bardzo duży odsetek nauczycieli z najwyższymi kwalifikacjami, nie brakuje sukcesów w konkursach przedmiotowych, artystycznych i zawodach sportowych. Szkoły stały się prężnymi ośrodkami kulturotwórczymi w swoich środowiskach. Podczas licznych imprez i przedsięwzięć współpracują z lokalną społecznością, stowarzyszeniami i fundacjami, działającymi dla dobra gminnej społeczności.

2.5. Kultura, sport i rekreacja

Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. 2023 poz. 40) określa zadania własne gminy, które mają na celu „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty”. Jednym z wymienionych w ustawie zadań są sprawy związane z kulturą, sportem i rekreacją. Należy dodać, że część tych działalności realizują prywatne podmioty w zakresie komercyjnych usług oraz organizacje pozarządowe (np. stowarzyszenia).

Funkcję instytucji kultury na terenie gminy pełni Gminna Biblioteka Publiczna w Kazanowie oraz filia Biblioteki w Kowalkowie. Biblioteka realizuje działania wynikające ze statutu, w szczególności gromadzenie, opracowanie i udostępnianie księgozbioru, upowszechnianie czytelnictwa oraz prowadzenie edukacji bibliotecznej. Księgozbiór biblioteki i filii liczy około 17.500 woluminów. W ciągu roku biblioteka dokonuje około 9 tys. wypożyczeń. Biblioteka bezpłatnie udostępnia mieszkańcom sprzęt komputerowy wraz z dostępem do Internetu. Model, zadania i funkcje bibliotek zmieniają się. Biblioteka staje się niejako centrum kultury, przejmując jego działania „wychodzi” ze swoją działalnością często poza standardowe jej zadania, aby sprostać oczekiwaniom użytkowników. Biblioteka współtworzy życie kulturalne gminy poprzez inicjowanie i organizowanie szeregu wydarzeń kulturalnych, co wpływa na wyrównywanie szans w dostępie do kultury w gminie, zacieśniając więzi lokalne i relacje wśród mieszkańców gminy. Działania kulturalne biblioteki ukazują ją, jako niezwykle ważną i cenną dla społeczeństwa instytucję, poprzez działania, której społeczeństwo gminy Kazanów ma możliwość uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych, wpływających na odczucia zarówno duchowe jak i kulturalne.

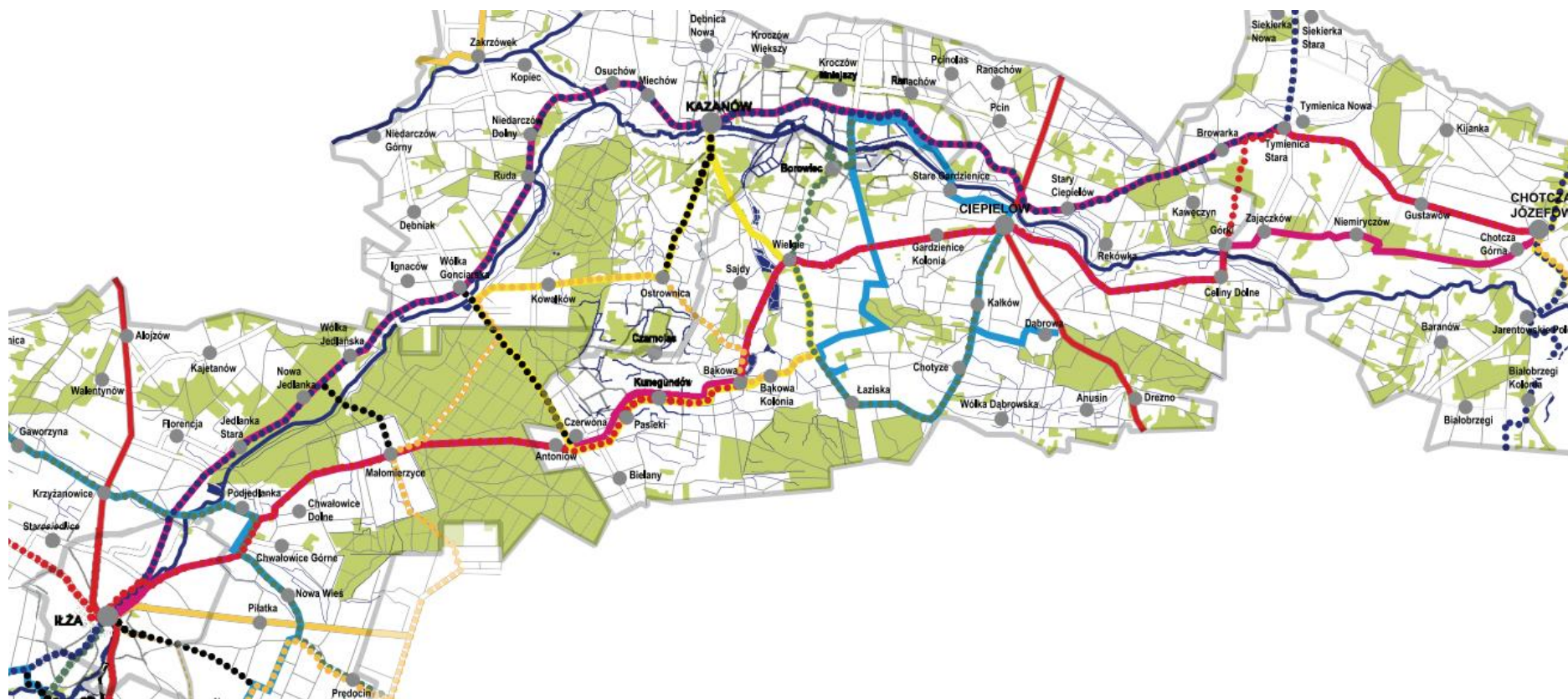
Bazę sportowo-rekreacyjną na terenie gminy tworzą sale gimnastyczne oraz boiska wielofunkcyjne przy szkołach, stadion piłkarski w Kazanowie, place zabaw i siłownie plenerowe. Na terenie gminy funkcjonuje Gminny Klub Sportowy „Iłżanka” Kazanów oraz Uczniowsko-Ludowy Klub Sportowy w Kazanowie.

W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny rozwój ruchu turystycznego i kulturowego w obrębie powiatu zwoleńskiego, jak i samej gminy Kazanów. Położenie w dolinie Iłżanki, rolniczy

charakter gminy, brak zakładów, przemysłowych sprzyja rozwojowi turystyki w tym turystyki rowerowej. W celu promocji walorów turystycznych regionu i ochrony jego dziedzictwa przyrodniczego powołano Związek Gmin nad Iłżanką, którego gmina Kazanów jest członkiem od 1995 roku. W ramach jej działalności regularnie organizowane są rajdy rowerowe. Przez teren gminy przebiegają następujące szlaki rowerowe Związku Gmin nad Iłżanką:

- **Szlak niebieski** - Siekierka - Trębowiec - dł. 56 km (Siekierka -Tymienica -Ciepielów - Kazanów -Wólka Gonciarska -Jedlanka -Iłża Seredzice -Trębowiec)
- **Szlak żółty** - Łaziska - Jasieniec Iłżecki - dł. 37 km (Łaziska -Bąkowa -Ostrownica -Wólka Gonciarska -Małomierzyce -Ciecierówka -Prendocin -Kotlarka -Pastwiska -Jasieniec Iłżecki)
- **Szlak czarny** - Wólka Gonciarska -Antoniów - dł. 4,5 km
- **Szlak czarny** - Ostrownica -Kazanów - dł. 4 km
- **Szlak zielony** - Kroczków -Ciepielów - dł. 17,5 km (Kroczków Mniejszy -Wielgie -Łaziska - Rozdroże -Ciepielów).

Rysunek 6. Szlaki rowerowe Związku gmin nad Iłżanką (www.ilzanka.pl)

Dziedzictwo niematerialne na terenie gminy Kazanów, charakteryzuje się w głównej mierze podtrzymywaniem lokalnych tradycji ludowo-folklorystycznych. Szczególną zasługę w kultywowaniu tych zwyczajów ma zespół Kazanowianki znad Iżanki, który ubogaca swymi występami różnego rodzaju imprezy kulturalne, prezentując bogaty repertuar ludowych pieśni i przyśpiewek. Ponadto na terenie gminy funkcjonują Koła gospodyń Wiejskich: Koło Gospodyń Wiejskich w Ostrownicy „Ostrowiczanki” oraz Koło Gospodyń Wiejskich w Dębnicy „Dębniczanki”.

2.6. Dziedzictwo kulturowe

Krajobraz gminy Kazanów jest wiejski, rolniczy z ośrodkiem małomiasteczkowym w Kazanowie; urozmaicony obszarami przyrodniczymi elementami krajobrazu naturalnego (dolina rzeki Iżanki, tereny leśne oraz kępy drzew, łąki); Wskutek wielu negatywnych czynników zewnętrznych wpływających negatywnie na zachowanie dziedzictwa kulturowego i samą jakość realizowania nowych inwestycji budowlanych (wojny światowe zniszczenia wojenne, okres powojenny – degradacja zabytków ze względu na złe zarządzanie, brak materiałów budowlanych oraz okres transformacji ustrojowej w latach 90- tych- m.in. zanikanie dawnej zabudowy wiejskiej, realizowanie inwestycji niezgodnie ze standardami konserwatorskimi i przestrzennymi). Natomiast pozytywnie na istniejący, wiejski krajobraz kulturowy gminy Kazanów ma brak przemysłu, wielkoobszarowych inwestycji, jak również budownictwa mieszkaniowego na dużą skalę.

Siatka osadnicza kształtowała się od XIII- XVI wieku. Najstarsze wsie to Miechów, Kroców, Niedarczów i Osuchów. Najliczniejsze są wsie posiadające charakter rzędówek i ulicówek w połączeniu z zabudową rozproszoną.

Głównymi elementami krajobrazu kulturowego są obiekty historyczne związane z tradycją katolicką. Sakralne zabytki (kościół, kapliczki, krzyże przydrożne, figury, cmentarze), zdominowały krajobraz kulturowy gminy. Centralnym miejscem kulturowym na mapie gminy jest Kazanów. Zachował się układ urbanistyczny ukształtowany od XV do XX wieku. Różnorodna pod względem metrykalnym i formalnym zabudowa małomiasteczkowa nie przedstawia większych wartości. Na terenie gminy Kazanów znajduje się wiele zabytków architektonicznych. Do rejestru zabytków województwa mazowieckiego wpisane są obiekty sakralne.

Tabela 15. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego z terenu gminy Kazanów (WUOZ w Warszawie)

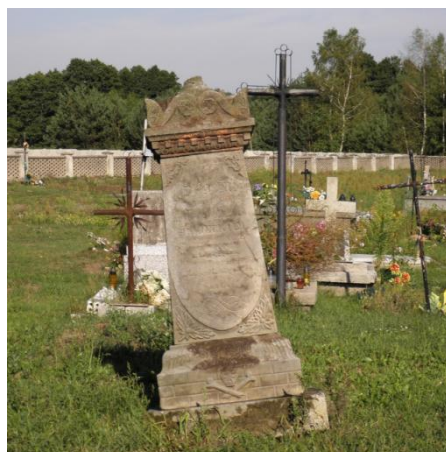
Miejscowość	Zabytek	Numer rejestru
Kazanów	Kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego, murowany, 1788-1790 wraz z kapliczką przykościelną z XIX wieku	218 z dnia 05.10.1956r.
Kazanów	Cmentarz rzymsko-katolicki, 1807r.	468/A z dnia 05.11.1991r.
Kazanów	Cmentarz żydowski (kirkut) poł. XVIII-XX wieku (widoczne pozostałości bramy wjazdowej)	467/A z dnia 05.11.1991r.

Kowalków	Kościół drewniany p.w. św. Stanisława Biskupa (kościół i dzwonnica) z 1 poł. XX wieku wraz z otoczeniem w granicy działki nr ew. 562	A-1020 z dnia 19.04.2011r.
-----------------	--	----------------------------

Rysunek 7. Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa mazowieckiego (www.zabytek.pl)

Kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego w Kazanowie

Cmentarz rzymsko-katolicki w Kazanowie

Cmentarz żydowski w Kazanowie

Kościół drewniany p.w. św. Stanisława Biskupa w Kowalkowie

Zabytki ruchome znajdujące się na terenie gminy stanowią wyposażenie kościołów wpisanych do rejestru zabytków. W kościele parafialnym p.w. Przemienienia Pańskiego w Kazanowie znajdują się elementy wystroju i wyposażenia (43 obiekty) wpisane do rejestru zabytków pod nr rej. 6/B/82 z dnia 19.07.1982r., natomiast w kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa znajduje się 5 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków pod nr rej. 14/B/82 z dnia 20.08.1982r.

Na terenie gminy występuje wiele kapliczek, krzyży i figur przydrożnych. Obiekty tego typu są rozpowszechnionym elementem krajobrazu nie tylko regionu zwoleńskiego, ale i przeważającej części kraju. Ich ustawianie wiązało się z lokalną tradycją oraz religijnym, duchowym doświadczeniem fundatorów katolickich. Powstawały na pamiątkę ważnych wydarzeń historycznych, sytuacji rodzinnych, z obawy przed chorobami czy wojnami. Miały charakter dziękczynny, suplikacyjny a nawet odstrasżający. Najczęściej wybierano lokalizację

w pobliżu świątyń, przy skrzyżowaniach, przy wjeździe do wsi, mostach, a bardziej osobiste przed domami. Najcenniejszymi i najstarszymi obiektami na terenie gminy są: piękna kapliczka latarniowa prawdopodobnie z XVIII w. z Niedarczowa oraz oryginalna, przydomowa kapliczka kolumnowa z figurą św. Jana Nepomucena z Osuchowa z XVII lub XVIII w.. Nietypowym obiektem jest kapliczka (w formie dekoracyjnej wnęki zwieńczonej konchą z figurką Matki Bożej) w murze zrujnowanego dworu w Ranachowie Starym. Do obiektów zabytkowych zaliczyć można również młyny wodne znajdujące się w miejscowości Kroców, Niedarczów, Ruda i Kowalków.

Ponadto na terenie gminy odnotowano i zewidencjonowano 43 stanowiska archeologiczne pochodzące z różnych okresów, głównie pełniące funkcje osady, nieposiadające własnej formy terenowej.

2.7. Organizacje pozarządowe

Aktywność społeczna mieszkańców gminy przejawia się w działalności stowarzyszeń, fundacji, kół oraz innych organizacji i związków, które poprzez swoją działalność chronią dorobek kulturalny poprzednich pokoleń, służą młodzieży, uczą postaw ekologicznych, dbają o rozwój społeczno-kulturalny gminy. Ich działania skierowane są na pogłębienie integracji społecznej, rozwój potencjału kulturowego gminy, rozwiązywanie problemów osób niepełnosprawnych oraz budowaniu tożsamości kulturowej regionu. Dzięki aktywności mieszkańców gminy, podejmowanej samodzielnie lub we współpracy z władzami samorządowymi, w istotny sposób zostaje wzbogacony zakres działań na rzecz mieszkańców gminy, przede wszystkim tych najbardziej potrzebujących opieki i wsparcia.

Gmina Kazanów posiada roczny Program współpracy Gminy Kazanów z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, który to program jest elementem składowym polityki społeczno-ekonomicznej gminy w zakresie jak najefektywniejszego zaspokajania potrzeb mieszkańców w różnych dziedzinach życia przy udziale tych organizacji. Współpraca gminy Kazanów z podmiotami programu opiera się na zasadach pomocnictwa, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności. Corocznie w budżecie gminy, Rada Gminy rezerwuje środki finansowe na realizację zadań przez podmioty programu prowadzące działalność pożytku publicznego. Gmina realizuje zadania własne współpracując z podmiotami programu w zakresie: pomocy społecznej, ochrony i promocji zdrowia, kultury fizycznej i sportu, działania na rzecz osób niepełnosprawnych, działania na rzecz kultury, sztuki i ochrony dziedzictwa narodowego, edukacji, oświaty i wychowania, porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym zgodnie z Gminnym Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii.

W gminie Kazanów działają stowarzyszenia, które mają na celu troskę o dziedzictwo kulturowe. Gmina Kazanów należy do stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Dziedzictwo i Rozwój”. Stowarzyszenie działając na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, uwzględnia ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, rozwój turystyki oraz jej popularyzację, a także rozwój produkcji wyrobów

regionalnych. Na terenie gminy działają stowarzyszenia „Wspólnota Kazanowa” oraz „Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Kazanowskiej”. Ponadto gmina jest członkiem Związku Gmin nad Łżanką, do którego należą również gminy Ciepiałów, Chotcza oraz Łża. Związek wykonuje zadania publiczne m.in. w zakresie dotyczącym opracowania i realizacji programu retencji rzeki Łżanki i jej dopływów, ochrona różnorodności przyrodniczej flory i fauny, ochrony krajobrazu przed odpadami komunalnymi i przemysłowymi, poprawy warunków w zakresie ochrony środowiska, tworzenia warunków dla rozwoju turystyki ze szczególnym uwzględnieniem turystyki rowerowej, edukacji ekologicznej społeczeństwa oraz promocji gmin wchodzących w skład Związku.

WNIOSKI

- W gminie występuje dobry poziom edukacji i dostępności do bazy edukacyjnej i sportowej;
- Maleje liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej, co świadczy o poprawie sytuacji materialnej mieszkańców gminy;
- Następuje wzrost aktywności społecznej mieszkańców gminy, skierowany przede wszystkim na rozwój lokalny i poprawę warunków zamieszkania;
- Współpraca z organizacjami pozarządowymi na zasadach określonych w corocznie uchwalanym Programie współpracy gminy Kazanów z organizacjami pozarządowymi;
- Dziedzictwo kulturowe gminy może być ważnym czynnikiem budowy tożsamości i integracji mieszkańców.

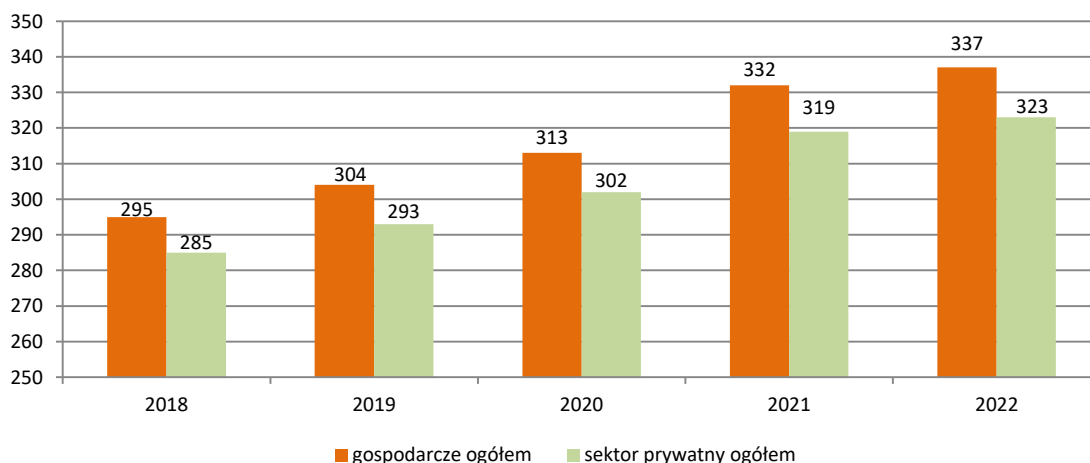
3. CHARAKTERYSTYKA SFERY GOSPODARCZEJ

3.1. Aktywność gospodarcza

Rozwój gospodarczy oznacza proces pozytywnych zmian w gospodarowaniu: w działalności wytwórczej i redystrybucyjnej dóbr i usług, ich wymianie oraz zwiększanie potencjału ekonomicznego, wzrost dobrobytu i dobrostanu społeczności lokalnej. Towarzyszą im zmiany w stosunkach ekonomicznych i mechanizmie funkcjonowania gospodarki, które powinny zapewnić zachowanie naturalnych walorów środowiska przyrodniczego. Ten proces rozwojowy wyraża się w zwiększeniu i zmianie struktury zdolności wytwórczych gospodarki, rzeczywistej produkcji towarów i usług, ich redystrybucji, wymiany i ich konsumpcji. Zmienia się również mechanizm funkcjonowania gospodarki, charakter i formy rynku oraz rodzaje konkurencji, jak również sposoby i formy regulacyjnego oddziaływania państwa na rynki i poszczególne podmioty.

Potencjał lokalnej gospodarki odgrywa kluczową rolę w określaniu celów i strategii rozwojowych. Aspekty gospodarcze związane z liczbą przedsiębiorstw, ich aktywnością oraz wielkością lokalnego rynku pracy uznawane są często za główne czynniki rozwoju lokalnego. W gminie Kazanów następuje systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON. W latach 2018-2022 ich liczba wzrosła o 42 podmioty (około 14%). Rynek pracy na terenie gminy kształtowany jest głównie przez sektor prywatny – 95,8% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych należy do sektora prywatnego, co świadczy o aktywności ekonomicznej mieszkańców gminy. Większość z zarejestrowanych firm stanowią podmioty małe, o liczbie pracujących do 9 osób w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych w rejestrze REGON (98,2% podmiotów), głównie firmy o charakterze rodzinnym. Do największych grup branżowych wg klasyfikacji PKD (Polska Klasyfikacja Działalności) należy działalność z kategorii budownictwo, handel hurtowy i detaliczny, przetwórstwo przemysłowe oraz transport i gospodarka magazynowa. Są to najczęściej sklepy spożywcze i wielobranżowe, hurtownie, a także drobne zakłady produkcyjno-usługowe, jak warsztaty samochodowe, usługi remontowo-budowlane, itp..

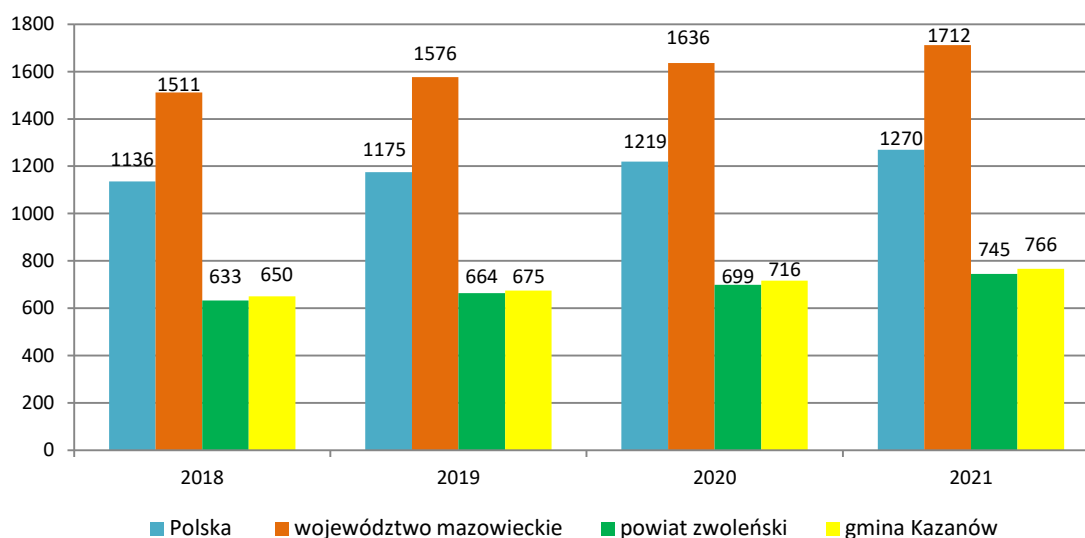
Wykres 7. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wg rejestru REGON w gminie Kazanów w latach 2018-2022 (www.stat.gov.pl)

Sytuację gospodarczą na terenie gminy Kazanów odzwierciedlają wskaźniki: liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności oraz wskaźnik liczby podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

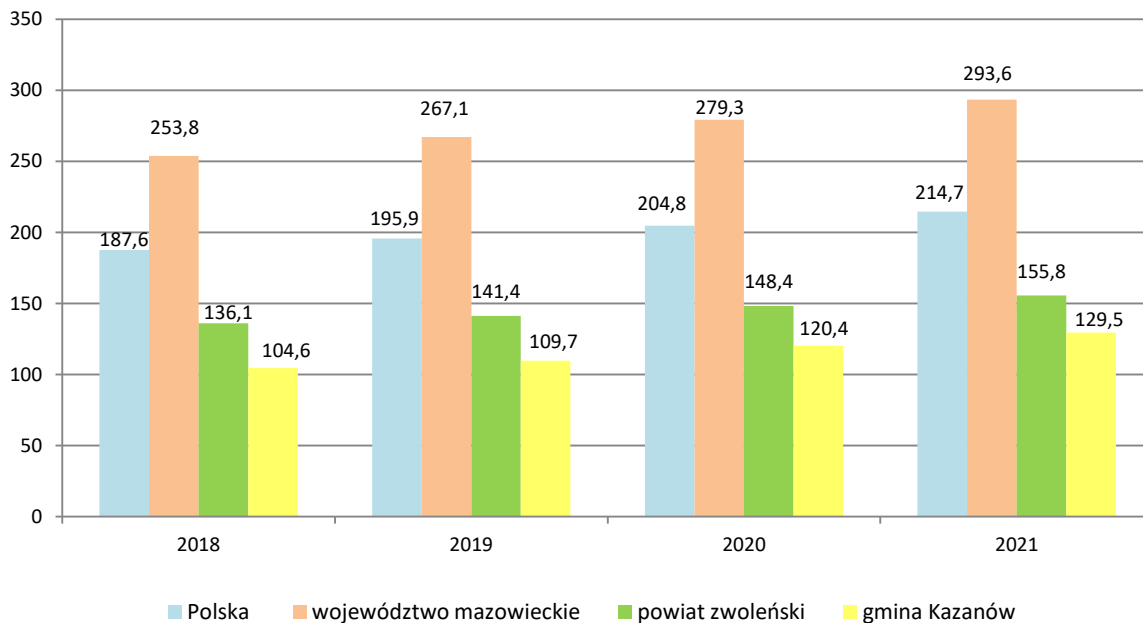
W latach 2018-2021 liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności ulegała wzrostowi. W 2021r. na 10 tys. ludności przypadało 766 podmiotów gospodarczych tj. o 116 podmiotów więcej w porównaniu z rokiem 2018. Wartość wskaźnika zmienia się corocznie, nie są to jednak znaczące wahania, co potwierdza stabilność sytuacji gospodarczej pod względem liczby przedsiębiorstw. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w gminie Kazanów jest niższy w porównaniu ze wskaźnikiem dla kraju i województwa mazowieckiego, natomiast wyższy od wskaźnika dla powiatu zwoleńskiego.

Wykres 8. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2018-2021 – porównanie wskaźnika dla Polski, województwa mazowieckiego, powiatu zwoleńskiego i gminy Kazanów (www.stat.gov.pl)

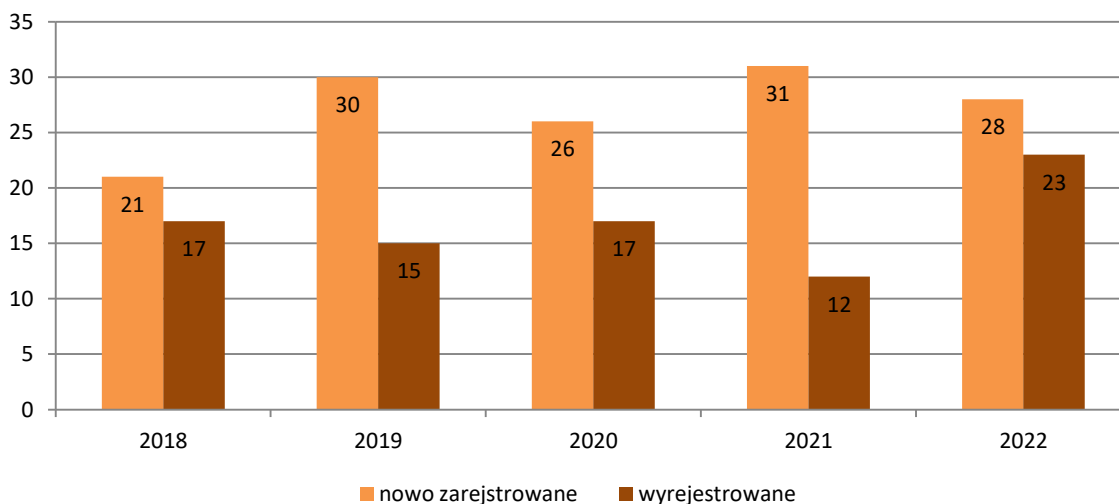
Wskaźnik liczby podmiotów gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym na przestrzeni lat 2018-2021 kształtuje się na zbliżonym poziomie, przy czym najwyższa wartość wskaźnika występuje w 2021r. natomiast najniższa w 2018r. Zjawiskiem pozytywnym i pożądanym kierunkiem zmian jest systematyczny wzrost analizowanego miernika. Wskaźnik dla gminy Kazanów w porównaniu do sytuacji panującej w kraju, województwie mazowieckim i powiecie zwoleńskim jest niższy.

Wykres 9. Podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2018-2021 - porównanie wskaźnika dla Polski, województwa mazowieckiego, powiatu zwoleńskiego i gminy Kazanów (www.stat.gov.pl)

W roku 2021 w rejestrze Regon w gminie Kazanów nowo zarejestrowano 31 podmiotów gospodarczych (wszystkie w sektorze prywatnym), natomiast wyrejestrowano 12 podmiotów.

Wykres 10. Podmioty gospodarki narodowej – nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w latach 2018-2022 w gminie Kazanów

3.2. Rolnictwo

Rolnictwo jest ważną dziedziną gospodarki gminnej, użytki rolne stanowią prawie 80% powierzchni gminy. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w gminie wynosi około 9ha. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego gminy obejmuje chów trzody chlewnej z przewagą hodowli bydła mlecznego i opasów. Produkcja roślinna opiera się głównie na

uprawie zbóż w tym znaczne ilości uprawy kukurydzy, ziemniaków i uprawie tytoniu – rośliny przemysłowej.

3.3. Rynek pracy

Kazanów jest gminą wiejską o charakterze rolniczym, więc analiza rynku pracy i struktury zatrudnienia jest trudna, ponieważ brak jest danych określających liczbę osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie. Poniższe analizy dotyczące gminy Kazanów oparte zostały na danych statystycznych GUS, które nie odzwierciedlają w pełni informacji dotyczących zatrudnienia w gminie.

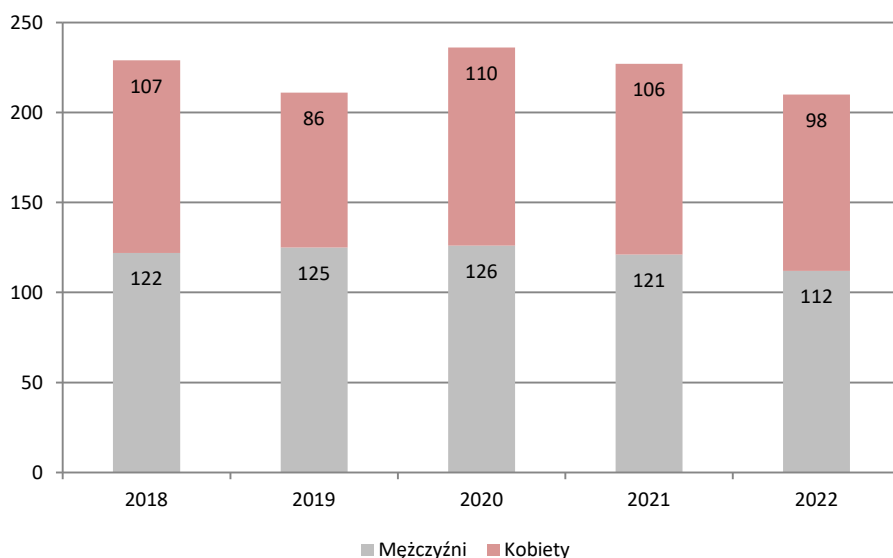
W gminie Kazanów na 1000 mieszkańców pracuje 58 osób 62,4% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 37,6% mężczyźni. Bezrobocie rejestrowane w gminie Kazanów wynosiło w 2022 roku 12,2% (12,8% wśród kobiet i 11,7% wśród mężczyzn). W 2021 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gminie Kazanów wynosiło 4.990,00 zł, co odpowiada 83,2% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Kazanów 156 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 31 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi - 125. 62,6% aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Kazanów pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 11,1% w przemyśle i budownictwie, a 8,7% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 0,8% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

Tabela 16. Bezrobocie w gminie Kazanów w latach 2018-2022 (www.stat.gov.pl)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022
OGÓŁEM	229	211	236	227	210
kobiety	107	86	110	106	98
mężczyźni	122	125	126	121	112
do 25 roku życia	39	44	38	41	47
do 30 roku życia	84	72	83	74	68
powyżej 50 roku życia	53	55	54	45	53
długotrwale bezrobotni	134	109	132	136	123

Biorąc pod uwagę wiek bezrobotnych, dominują osoby młode, co jest zjawiskiem bardzo niekorzystnym. W 2022r. osoby długotrwale bezrobotne, tj. takie, których okres pozostawania bez pracy w ciągu ostatnich dwóch lat wyniósł co najmniej 12 miesięcy, stanowiły ponad 58% ogólnej liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych. Głównym źródłem utrzymania się osób bezrobotnych na terenie gminy są prace dorywcze, sezonowe jak również pomoc społeczna i pomoc rodziny. Zabiegi te nie gwarantują stabilności finansowej rodzin, dlatego też częstym zjawiskiem jest emigracja zarobkowa.

Wykres 11. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych z terenu gminy Kazanów w latach 2018-2022 (www.stat.gov.pl)

WNIOSKI

- Szansą rozwoju gminy może być rolnictwo ekologiczne oraz zakłady przetwórstwa produktów rolnych;
- Warunki przyrodnicze sprzyjające rozwojowi agroturystyki i turystyki weekendowej;
- Wzrastająca w ostatnich latach liczba podmiotów gospodarczych, głównie w sektorze prywatnym świadczy o aktywności gospodarczej lokalnych mieszkańców;
- Niskie bezrobocie rejestrowane wskazuje na poprawę sytuacji na rynku pracy.

4. BUDŻET I POLITYKA INWESTYCYJNA GMINY

Ważnymi czynnikami decydującymi o możliwościach rozwoju każdej jednostki terytorialnej są jej możliwości finansowe, które w znacznym stopniu warunkują to, jakie można na danym etapie stawiać cele oraz w jaki sposób te cele osiągać. Podstawowym elementem analizy sytuacji finansowej jest bilans dochodów i wydatków budżetowych. Gmina samodzielnie prowadzi gospodarkę finansową na podstawie uchwały budżetowej gminy. Budżet gminy jest rocznym planem dochodów i wydatków oraz przychodów i rozchodów tej jednostki. Szczegółowa analiza sytuacji finansowej gminy Kazanów uwzględnia strukturę dochodów i wydatków.

Tabela 17. Dochody budżetu gminy Kazanów według działów klasyfikacji budżetowej w latach 2018-2022 (dane Urzędu Gminy Kazanów)

Dochody	2018	2019	2020	2021	2022
Subwencja ogólna z budżetu	9.542.979,00	10.222.440,00	10.635.117,00	11.199.624,00	11.070.144,00
Dotacja celowa na zadania zlecone	7.657.378,36	8.199.580,34	8.614.468,84	8.272.189,21	6.468.395,02
Dotacja na dofinansowanie własnych zadań bieżących	696.781,71	807.604,37	1.118.406,19	834.412,51	4.142.188,08
Dotacja na dofinansowanie inwestycji	120.000,00	520.347,36	1.311.478,70	4.903.747,75	2.881.569,37
Dochody z majątku gminy	1.486.138,19	112.344,39	119.138,60	119.328,34	136.922,40
Podatki i opłaty	2.671.560,04	3.196.235,32	3.460.159,18	4.060.100,10	6.511.227,16
Pozostałe dochody własne	1.731.913,60	1.560.503,47	690.659,22	685.278,73	778.646,11
Razem	23.906.750,90	24.619.055,25	25.949.427,73	30.082.680,74	32.909.169,71

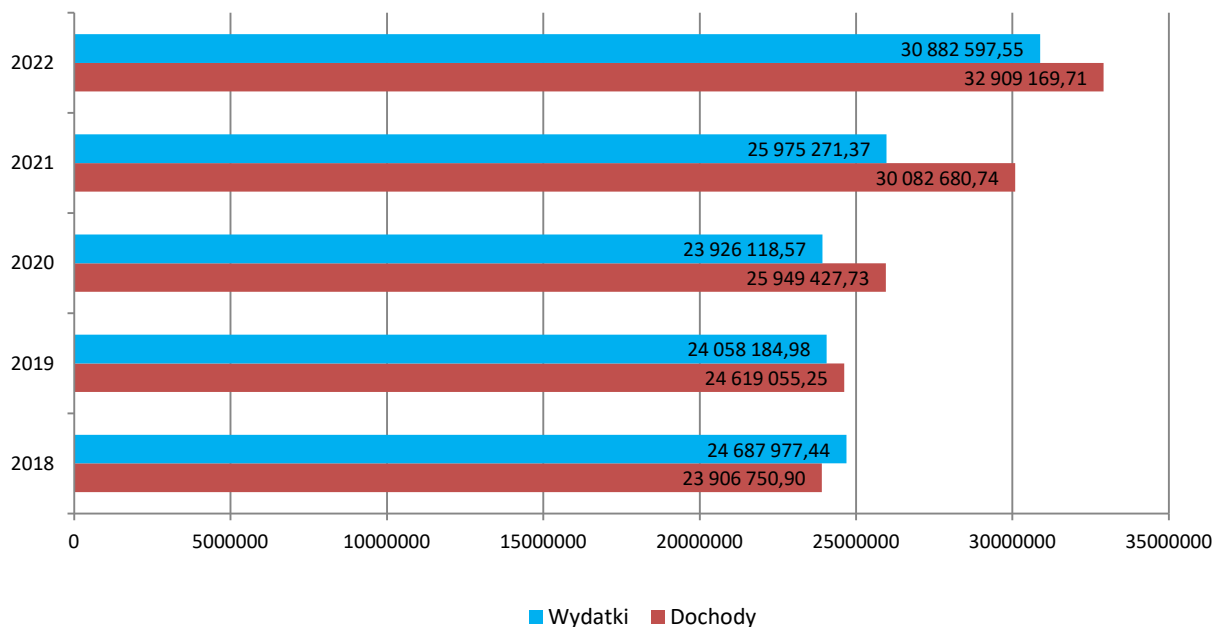
Dochody budżetowe, które warunkują możliwości rozwojowe gminy, tak jak każdej innej jednostki terytorialnej to dochody własne, czyli środki uwarunkowane poziomem lokalnej aktywności. Wysokość dochodów własnych zależy przede wszystkim od poziomu zamożności społeczności lokalnej, która odprowadza podatek dochodowy od osób fizycznych oraz poziomu zainwestowania gminy, który wpływa na skalę dochodów z tytułu podatku CIT i podatku od nieruchomości.

Tabela 18. Wydatki budżetu gminy Kazanów w latach 2018-2022 (dane Urzędu Gminy Kazanów)

Wydatki	2018	2019	2020	2021	2022
bieżące	19.905.854,85	21.838.903,69	21.982.839,57	22.186.778,73	25.784.993,76
majątkowe (inwestycyjne)	4.482.122,59	2.219.281,29	1.943.279,00	3.788.492,97	5.097.603,79
RAZEM	24.387.977,44	24.058.184,98	23.926.118,57	25.975.271,37	30.882.597,55

W 2022 roku gmina wypracowała znaczną nadwyżkę budżetową. Wydatki wyższe od dochodów związane były z inwestycjami realizowanymi w tym okresie oraz z kredytami i pożyczkami zaciągniętymi do ich realizacji (wkład własny do projektów unijnych).

Wykres 12. Dochody i wydatki budżetu gminy Kazanów w latach 2018-2022 (dane Urzędu Gminy Kazanów)

Wykres 13. Dochody i wydatki gminy Kazanów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2018-2022 (www.stat.gov.pl, dane Urzędu Gminy Kazanów)

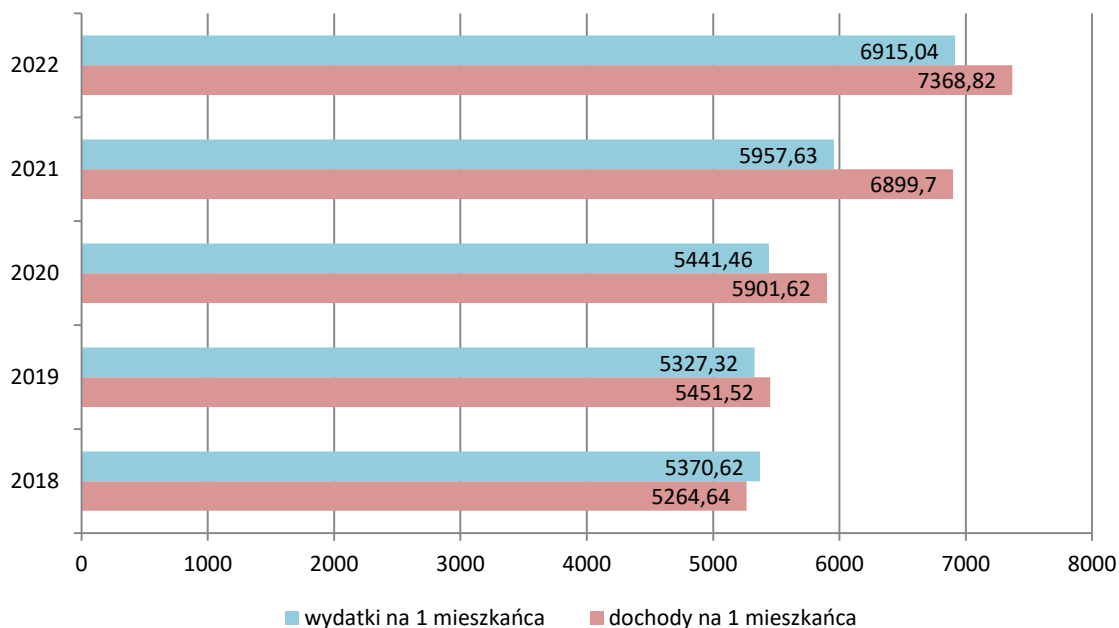

Tabela 19. Wydatki budżetu gminy Kazanów wg działów (dane Urząd Gminy Kazanów)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022
Rolnictwo i łowiectwo	2.276.741,84	970.808,16	2.029.287,75	3.436.155,37	1.916.770,33
Transport i łączność	1.798.057,58	1.292.372,82	464.624,99	1.373.418,10	3.737.544,50
Działalność usługowa	25.876,11	8.062,17	14549,86	18.124,92	12.249,88
Gospodarka komunalna i mieszkaniowa	2.030.987,75	1.064.850,36	1.235.724,43	1.181.913,24	1.260.088,10
Administracja publiczna i obsługa długu	2.551.148,78	2.934.367,34	2.483.283,59	2.385.482,95	3.220.767,88
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	279.789,79	443.674,43	287.804,23	301.877,55	490.072,68
Administracja publiczna i obsługa długu publicznego	2.551.148,78	2.934.367,34	2.483.283,59	2.385.482,95	3.220.767,88
Oświata i wychowanie	6.988.049,22	8.415.537,00	8.039.679,38	7.963.921,54	8.610.918,96
Ochrona zdrowia	59.717,75	89.959,00	68.014,87	102.494,84	125.301,23
Pomoc społeczna i pozostałe zadania z zakresu opieki	980.290,57	946.741,02	1.116.300,31	984.013,71	5.641.837,83
Rodzina i edukacyjna opieka wychowawcza	7.112.573,79	7.731.756,94	7.905.849,16	7.841.911,99	5.201.041,18
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	138.300,00	146.500,00	188.000,00	136.000,00	155.000,00
Kultura fizyczna i sport	80.000,00	80.000,00	93.000,00	249.957,13	511.004,98

Jak wynika z powyższego najwięcej środków finansowych gmina przeznacza na oświatę i wychowanie – 27,9% wydatków, pomoc społeczną i pozostałe zadania z zakresu opieki – 18,3% wydatków oraz rodzinę i edukacyjną opiekę wychowawczą - 16,8% wydatków. Te działy stanowią prawie 63% całości poniesionych wydatków.

Inwestycje na terenie gminy finansowane są ze środków własnych oraz zewnętrznych. Dodatkowe źródła finansowania inwestycji gminnych stanowią głównie: dofinansowania ze środków unijnych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Europejskiego Funduszu na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, dofinansowania i dotacje z Urzędu Wojewódzkiego oraz Urzędu Marszałkowskiego w Warszawie, dofinansowania z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowisk i Gospodarki Wodnej, Ministerstwa Sportu, Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Edukacji Narodowej, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych i innych oraz preferencyjne kredyty i pożyczki z banków komercyjnych.

Tabela 20. Najważniejsze inwestycje realizowane przez gminę Kazanów w latach 2018-2022 (Urząd Gminy Kazanów)

Rok	Zadanie	Koszty [zł]
2018	Budowa sieci wodociągowej i rozdzielczej w miejscowościach: Wólka Gonciarska, Kowalków Kolonia, Kowalków Wieś, Borów, Dębniak, Ruda gmina Kazanów w ramach inwestycji „Wodociąg - Wólka Gonciarska” – IV etap realizacji, sieć wodociągowa z przyłączami w miejscowościach Kowalków Kolonia, Dębniak	1.126.242,67
	Przebudowa drogi gminnej nr DG 450128W na długości 772m w miejscowości Kowalków Kolonia	384.941,3
	Przebudowa drogi gminnej o nr DG 450109W na długości 970m w miejscowości Ostrownica Kolonia	330.742,94
	Przebudowa drogi gminnej o nr DG 450111W na długości 369m w miejscowości Ostrówka	130.691,01
	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Ruda	269.733,61
	Przebudowa drogi gminnej o nr DG 450119W na długości 930m w miejscowości Ranachów Wieś	270.814,20
	Przebudowa drogi gminnej o nr DG 450109W na długości 325m w miejscowości Ostrownica Kolonia	118.066,78
2019	Przebudowa drogi dojazdowej do pól i gospodarstw rolnych o długości 686m oznaczonej nr ew. 1311 w miejscowości Osuchów	188.954,92
	Budowa boiska wielofunkcyjnego o sztucznej nawierzchni na działce nr ew. 329/2 w miejscowości Kowalków – Kolonia przy Publicznej Szkole Podstawowej w Kowalkowie	221.435,30
	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego z układem napędowym 4 x 4 (kat 2 uterenowiony) dla jednostki OSP Kowalków	759.894,00
	Budowa boiska wielofunkcyjnego o sztucznej nawierzchni przy Publicznej Szkole Podstawowej Zakrzówek – Wieś gm. Kazanów	434.078,07
	Modernizacja kotłowni w budynku Urzędu Gminy w Kazanowie z węglowej na olejową	254.132,31
	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Ostrownica Kolonia	334.643,78
2020	Budowa sieci wodociągowej rozdzielczej z przyłączami w miejscowości Zakrzówek Wieś, Zakrzówek Kolonia, Niedarczów Dolny Kolonia, I etap realizacji, sieć wodociągowa z przyłączami w msc.: Zakrzówek Wieś, Niedarczów Dolny Kolonia	483.299,28
	Budowa sieci wodociągowej rozdzielczej z przyłączami w miejscowości Niedarczów Dolny Kolonia, Niedarczów Górny Kolonia, Niedarczów Górny Wieś, I etap realizacji sieć wodociągowa z przyłączami w msc.: Niedarczów Górny Kolonia, Niedarczów Górny Wieś	476.335,03
	Modernizacja kotłowni w budynku Ośrodka Zdrowia w Kazanowie z węglowej na olejową	186.358,06
	Przebudowa drogi gminnej dojazdowej do pól i gospodarstw rolnych w	186.090,18

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY KAZANÓW

	miejsowości Kroców Większy	
	Remont łazienek w Publicznej Szkole Podstawowej w Zakrzówku	242.677,08
	Termomodernizacja budynku hali sportowej przy Publicznej Szkole Podstawowej w Kazanowie	373.373,21
	Budowa sieci wodociągowej rozdzielczej z przyłączami w miejscowości Zakrzówek Wieś, Zakrzówek Kolonia, Niedarczów Dolny Kolonia, II etap realizacji, sieć wodociągowa z przyłączami w msc.: Zakrzówek Wieś, Zakrzówek Kolonia	814.298,38
	Budowa sieci wodociągowej rozdzielczej z przyłączami w miejscowości Niedarczów Dolny Kolonia, Niedarczów Górny Kolonia, Niedarczów Górny Wieś, II etap realizacji, sieć wodociągowa z przyłączami w msc.: Niedarczów Górny Kolonia, Niedarczów Dolny Kolonia	447.743,55
2021	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Borów	328.763,93
	Przebudowa drogi do pól i gospodarstw rolnych Kazanów – Miechów	242.066,89
	Budowa sieci wodociągowej w miejscowościach: Ruda, Niedarczów Dolny - Wieś, Niedarczów Dolny - Kolonia, Kopiec - gmina Kazanów	394.780,30 zł
2022	Przebudowa dróg gminnych w miejscowościach: Kowalków Kolonia, Zakrzówek Kolonia, Ostrownica, Osuchów	2.854.543,73
	Modernizacja istniejącej infrastruktury wodociągowej w gminie Kazanów	366.889,98
	Przebudowa drogi do pól i gospodarstw rolnych w miejscowości Dębniak	143.910,74
	Przebudowa drogi do pól i gospodarstw rolnych w miejscowości Kowalków	202.319,01
	Modernizacja istniejącej infrastruktury wodociągowej w gminie Kazanów w miejscowościach Ranachów - Wieś i Kroców Mniejszy.	394.437,15
	Budowa trawiastego boiska piłkarskiego w miejscowości Zakrzówek – Wieś	375.150,00

Trwające obecnie działania w ramach perspektywy finansowej do 2030 roku obejmują przede wszystkim przedsięwzięcia infrastrukturalne w gospodarce wodno-ściekowej oraz inwestycje infrastruktury drogowej. Nowe inwestycje publiczne to element sprzyjający nie tylko podnoszeniu jakości życia mieszkańców, ale także poprawiający uwarunkowania dla rozwoju przedsiębiorczości czy budujący przyjazny wizerunek obszaru dla każdego z jego użytkowników. Na te działania składa się zwykle budowa lub modernizacja istniejącej infrastruktury. Poczynione inwestycje to zwykle główny czynnik przyciągający zewnętrznych inwestorów, koło zamachowe dla miejscowego rynku budowlanego, ale także element polityki społecznej i środowiskowej: pozwala niwelować bezrobocie, zwiększać komfort życia (parkingi, chodniki), a także wspierać poprawę stanu środowiska.

Spis tabel, wykresów i rysunków

Spis tabel

Tabela 1. Wykaz dróg powiatowych i gminnych (Urząd Gminy Kazanów)	8
Tabela 2. Zestawienie użytkowania gruntów na terenie gminy Kazanów (Urząd Gminy Kazanów).....	11
Tabela 3. Zasoby mieszkaniowe gminy Kazanów(GUS, www.stat.gov.pl)	17
Tabela 4. Charakterystyka infrastruktury wodno-kanalizacyjnej w gminie Kazanów na przestrzeni 2017-2021 (dane GUS)	18
Tabela 5. Ilość odpadów zebranych z terenu gminy Kazanów w latach 2018-2022 (Urząd Gminy Kazanów)	19
Tabela 6. Rodzaj paliwa wykorzystywanego na cele grzewcze w budynkach użyteczności publicznej na terenie gminy Kazanów (Urząd Gminy Kazanów)	20
Tabela 7. Demografia w gminie Kazanów w latach 2018-2022 (Urząd Gminy Kazanów).....	21
Tabela 8. Porównanie wybranych wskaźników demograficznych Gminy Kazanów do wskaźników demograficznych powiatu zwoleńskiego i województwa mazowieckiego w roku 2021 (GUS, 2021).....	23
Tabela 9. Środki finansowe przeznaczone na pomoc społeczną w latach 2018-2022 według źródeł pochodzenia (GOPS w Kazanowie).....	25
Tabela 10. Liczba rodzin korzystających z pomocy GOPS według powodu jej przyznania w latach 2018-2022 (GOPS Kazanów)	26
Tabela 11. Udzielone zasiłki stałe, celowe i usługi opiekuńcze realizowane przez GOPS w Kazanowie w latach 2018-2022 (GOPS Kazanów)	27
Tabela 12. Wyposażenie jednostek OSP w gminie (Urząd Gminy Kazanów)	29
Tabela 13. Informacje o placówkach oświatowych na terenie gminy Kazanów– rok szkolny 2022/2023 (Urząd Gminy Kazanów)	30
Tabela 14. Potrzeby inwestycyjne szkół	32
Tabela 15. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego z terenu gminy Kazanów (WUOZ w Warszawie)	36
Tabela 16. Bezrobocie w gminie Kazanów w latach 2018-2022 (www.stat.gov.pl).....	43
Tabela 17. Dochody budżetu gminy Kazanów według działów klasyfikacji budżetowej w latach 2018-2022 (dane Urzędu Gminy Kazanów)	45
Tabela 18. Wydatki budżetu gminy Kazanów w latach 2018-2022 (dane Urzędu Gminy Kazanów)....	45
Tabela 19. Wydatki budżetu gminy Kazanów wg działów (dane Urząd Gminy Kazanów).....	47
Tabela 20. Najważniejsze inwestycje realizowane przez gminę Kazanów w latach 2018-2022 (Urząd Gminy Kazanów).....	48

Spis wykresów

Wykres 1. Powierzchnia sołectw gminy Kazanów (Urząd Gminy Kazanów)	7
Wykres 3. Liczba ludności gminy Kazanów w latach 2018-2022 (Urząd Gminy Kazanów)	21
Wykres 4. Struktura ludności gminy według ekonomicznych grup wieku (Urząd Gminy Kazanów)	22
Wykres 5. Zmiany wskaźnika obciążenia demograficznego w latach 2018-2022 w gminie Kazanów (dane GUS).....	22
Wykres 6. Liczba ludności w sołectwach gminy Kazanów (Urząd Gminy Kazanów, 2022rok).....	24
Wykres 7. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy GOPS w Kazanowie w latach 2018-2022 (GOPS Kazanów).....	27
Wykres 8. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wg rejestru REGON w gminie Kazanów w latach 2018-2022 (www.stat.gov.pl).....	40
Wykres 9. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2018-2021 – porównanie wskaźnika dla Polski, województwa mazowieckiego, powiatu zwoleńskiego i gminy Kazanów (www.stat.gov.pl).....	41

Wykres 10. Podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2018-2021 - porównanie wskaźnika dla Polski, województwa mazowieckiego, powiatu zwoleńskiego i gminy Kazanów (www.stat.gov.pl)	42
Wykres 11. Podmioty gospodarki narodowej – nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w latach 2018-2022 w gminie Kazanów	42
Wykres 12. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych z terenu gminy Kazanów w latach 2018-2022 (www.stat.gov.pl)	44
Wykres 13. Dochody i wydatki budżetu gminy Kazanów w latach 2018-2022 (dane Urzędu Gminy Kazanów)	46
Wykres 14. Dochody i wydatki gminy Kazanów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2018-2022 (www.stat.gov.pl , dane Urzędu Gminy Kazanów).....	46

Spis rysunków

Rysunek 1. Obszar diagnozy gminy (opracowanie własne).....	5
Rysunek 2. Gmina Kazanów na tle województwa i powiatu	6
Rysunek 3. Mapa gminy Kazanów (pl.m.wikipedia.org/wiki).....	6
Rysunek 4. Uwarunkowania rozwoju gminy Kazanów – mapa (Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy Kazanów)	11
Rysunek 5. Formy ochrony przyrody na terenie gminy (geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/).....	13
Rysunek 6. Szlaki rowerowe Związku gmin nad Łżanką (www.ilzanka.pl)	35
Rysunek 7. Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa mazowieckiego (www.zabytek.pl)	37